

Eläketurvakeskuksen
monisteita 40

**Arvioita työmarkkinajärjestöjen
sopiman yksityisalojen eläke-
uudistuksen vaikutuksista**

Työryhmäraportti

Helsinki 2002

ESIPUHE

Tämän raportin tarkoituksena on arvioida työmarkkinajärjestöjen työeläkkeiden kehittämistä koskevien marraskuussa 2001 ja syyskuussa 2002 tehtyjen sopimusten vaikutuksia eläkkeisiin ja eläkemenoon. Vertailukohtana on nykyinen järjestelmä. Vertailtavana on pääasiassa kaksi tilaa – ”kypsä” nykyjärjestelmä ja uusi järjestelmä, joka on täysipainoisesti voimassa. Siirtymävaiheeseen kiinnitetään huomiota vain vähän. Poikkeuksena ovat eläkemenoja ja maksuja koskevat arviot, jotka koskevat myös siirtymäkautta nykyjärjestelmästä uuden järjestelmän täysimääräiseen voimassaoloon.

Raportti sisältää ensimmäisiä arvioita uudistuksen jatkokäsittelyn pohjaksi. Eläketurvakeskus jatkaa yksityiskohtaisempien ja perusteellisempien analyysien tekemistä.

Selvitys on saanut virikkeitä lukuisissa työeläkejärjestelmän työryhmissä käydyistä keskusteluista. Monet asiantuntijat ovat eri vaiheissa vieneet työtä eteenpäin. Eläketurvakeskuksessa työeläkeuudistuksen vaatimista erilaisista laskelmista ja arvioista on vastannut Jukka Rantalan vetämä työryhmä, johon ovat kuuluneet Peter Biström, Marjukka Hietaniemi, Markku Hänninen, Jari Kannisto, Tapio Klaavo, Tuula Kyyrä, Ismo Risku, Janne Salonen, ja Hannu Uusitalo. Jari Kannisto, Tuula Kyyrä ja Janne Salonen ovat tehneet analyysit, joissa verrataan nykyisen ja uuden järjestelmän mukaisia eläkkeitä. Marjukka Hietaniemi on tehnyt esimerkkitapauksia koskevat laskelmat. Peter Biström, Tapio Klaavo ja Ismo Risku ovat tehneet pitkän aikavälin ennustelaskelmat. Janne Salonen on kirjoittanut pääosan tästä raportista. Hannu Uusitalo on kirjoittanut yhteenvedon ja eläkesopimusta koskevan luvun. Eila Tuominen on kirjoittanut palkattomia jaksoja koskevan luvun Christina Lindell elinaikakerrointa koskevan luvun.

Jukka Rantala
toimitusjohtaja

Sisältö

1 Yhteenveto.....	7
2 Sopimus yksityisalojen työeläkkeiden kehittämisestä	10
3 Työuramallin ja nykymallin eläkkeiden vertailu vuonna 1998 eläkkeelle siirtyneiden työurien perusteella arvioituna	13
3.1 Selvityksen asetelma, aineisto ja menetelmä	13
3.2 Mallien antamien eläkkeiden vertailu	15
3.3 Ammattiryhmien vertailu	19
3.4 Esimerkkejä yksittäisten ammattien vertailuluvusta	23
4 Työuramalli ja nykymalli esimerkkien valossa	25
5 Elinaikakerroin ja sen merkitys	31
6 Palkattomat jaksot työuramallissa.....	38
7 Työeläkemenot ja -maksut	41
7.1 Työeläkemenon komponentteja	44

1 YHTEENVETO

Raportti sisältää Eläketurvakeskuksessa tehtyjä arvioita työmarkkinajärjestöjen työeläkkeiden kehittämistä koskevien marraskuussa 2001 ja syyskuussa 2002 tehtyjen sopimusten vaikutuksista eläkkeisiin ja eläkemenoon. Jatkossa Eläketurvakeskus tekee yksityiskohtaisempia ja perusteellisempia analyyseja. Kyse on ensiarvioista, jotka jatkotyössä saattavat muuttua, syventyä ja täsmentyä.

Luvussa 3 verrataan työmarkkinajärjestöjen sopimuksen mukaisen työeläkejärjestelmän (työuramallin) mukaisia eläkkeitä ja nykyisen eläkejärjestelmän mukaisia eläkkeitä toisiinsa. Nykymalliin on tässä yhteydessä luettu kuuluvaksi pienin poikkeuksin myös ne varhaiseläkkeitä koskevat muutokset, joista järjestöt sopivat marraskuussa 2001 (täydennetty nykymalli). Mallien antamia eläkkeitä verrataan ”kypsässä” vaiheessa eli oletetaan, että ne ovat täysimääräisesti voimassa. Tutkimusaineistona on 75 prosentin otos vuonna 1998 ensi kertaa työeläkkeille siirtyneistä eli noin 35000 henkeä. Näille henkilöille koottiin työ- ja palvelussuhdekohtaiset tiedot Eläketurvakeskuksen ja eläkelaitosten rekistereistä pääasiassa vuosilta 1971–1998 ja sitten laskettu täydennetyn nykymallin (ml. marraskuun 2001 sopimuksen mukaiset varhaiseläkemutokset) ja työuramallin mukaiset eläkkeet.

Käytetyn aineiston perusteella työuramalli tuottaisi yksityisaloilla lähes 15% suuremman työeläkkeen kuin nykyjärjestelmä. Naisten ja miesten välillä ei ole eroa. Jos oletetaan samanlaisen eläkesopimuksen syntyvän myös julkisille aloille, niin työuramalli antaisi kaikille palkansaajille keskimäärin noin 16 prosenttia paremman eläkkeen kuin täydennetty nykymalli. Naisten eläkkeet nousisivat jonkin verran enemmän kuin miesten eläkkeet.

Vain hyvin harvalla työuramallin eläke olisi merkittävästi (vähintään 5%) pienempi kuin täydennetyn nykymallin mukainen eläke. Selvityksessä on vertailtu eläkkeitä myös ammateittain ja ammattiryhmittäin. Kaikissa tarkastelluissa ammattiryhmissä parannusta eläkkeeseen saavien osuus on moninkertainen heikennyksiä saavien osuuteen verrattuna. Tulokset ovat saman suuntaisia riippumatta siitä tarkastellaanko TEL-LEL-TaEL- piirissä työskenteleviä vai kaikkia henkilöitä mukaan lukien julkinen sektori. Yksittäisiä eläkkeen heikennyksiä täydennettyyn nykylakiin verrattuna kuitenkin löytyy. Ne toteutuvat pitkän aikavälin kuluessa ja ovat usein sidoksissa yksilökohtaisiin työuriin.

Työuramalli antaa korkeamman eläkkeen täydennettyyn nykymalliin verrattuna seuraavista syistä. Ensiksikin eläkkeen karttumaprosentti on korkeampi. Toiseksi työuramallissa ura on pidempi kuin täydennetyssä nykymallissa. Kolmanneksi palkkakerroin nostaa työuramallin eläkettä. On huomattava, että näissä arvioissa ei ole mukana elinaikakertoimen vaikutusta.

Luvussa 4 työuramallin mukaisia eläkkeitä verrataan nykyisen lainsäädännön mukaisiin eläkkeisiin (nykymalliin ilman marraskuussa 2001 sovittuja varhaiseläkejärjestelmään tehtyjä muutoksia) esimerkkilaskelmien valossa. Esimerkeissä vaihdellaan työurien kestoja, jakautumista eri työsuhteisiin ja palkkakehitystä. Laskelmien pohjaksi on valittu kolme palkkauraa, joissa palkat kehittyvät 44 ikävuoteen asti samalla tavalla, mutta sen jälkeen eroavat, niin, että syntyy normaaliura, laskeva ura ja nouseva ura.

Laskuesimerkit osoittavat, että työuramalli antaa lähes poikkeuksetta paremman eläkkeen kuin nykymalli. Ero on suurin laskevan uran tapauksessa. Työuramallin tuoma lisäys normaalille uralle on yleensä parempi kuin lisäys nousevalle uralle, mutta tähän on poikkeuksia. Esimerkkilaskelmilla saadut tulokset ovat siten samansuuntaisia kuin vuonna 1998 eläkkeelle siirtyneiden aineistosta saadut tulokset.

Työuramallin mukainen eläke suhteessa viimeiseen palkkaan nousee joissakin esimerkkitapauksissa yli 80 prosenttiin, mutta silloin edellytetään poikkeuksellisen pitkää työuraa. Keskimääräisellä 35–36 vuoden pituisella työuralla prosentit vaihtelevat 45 ja 64 välillä.

Esimerkkilaskelmissa ei ole otettu huomioon elinaikakertoimen vaikutusta.

Luvussa 5 kuvataan työeläkejärjestelmään uuden piirteen tuovaa elinaikakerrointa ja sen merkitystä. Kertoimen tarkoituksena on sopeuttaa eläkemeno eliniän muutokseen. Jos 62 vuotta täyttäneen väestön elinikäodote nousee, alkavaa eläkettä pienennetään elinaikakertoimella. Vaihtoehtoisesti voi työskennellä pidempään saadakseen suuremman eläkkeen. Elinaikakerroin vaikuttaa alkaviin eläkkeisiin ensimmäisen kerran vuonna 2010.

Laskelmien mukaan vuonna 2020 eläkkeelle siirtyvien eläke on noin 5 prosenttia pienempi kuin siinä tapauksessa, että elinaikakerrointa ei otettaisi käyttöön. Vuonna 2050 elinaikakerroin pienentää eläkkeen alkumäärää noin 12 prosenttia. Kompensoidakseen aleneman henkilön tarvitsee työskennellä vuonna 2020 3–4 kuukautta pidempään ja vuonna 2050 vastaavasti 17–20 kuukautta

pitempään. Perättäisten syntymävuosiluokkien (esimerkiksi vuonna 1960 ja 1961 syntyneiden) ero on tietenkin varsin pieni. Kuukausieläkkeessä puhutaan muutamasta eurosta ja työnteon pidentämisessä 1–2 viikosta.

Luvussa 6 kuvataan uuteen eläkejärjestelmään kuuluvia eläkettä kartuttavia palkattomia aikoja koskevia ratkaisuja. Ansiosidonnaiseen etuuteen oikeuttavilta palkattomilta ajoilta vanhuuseläkettä karttuu etuuskohtaisesti vaihtelevan osuuden (100, 75 ja 65%) verran etuuden perusteena olevasta ansiosta. Opiskeluajalta ja alle 3-vuotiaan lapsen hoitoajalta alkaa kertyä eläkettä. Monet yksityiskohdat ovat vielä avoimena.

Luvussa 7 tarkastellaan marraskuun 2001 ja syyskuun 2002 sopimusten vaikutuksia eläkkeelle siirtymisikään sekä työeläkemenoihin ja maksuihin. Sopimuksen vaikutus keskimääräiseen eläkkeelle siirtymisikään arvioidaan olevan 1,4 vuotta vuonna 2050. 1990-luvulla tehtyjen päätösten vaikutus mukaan luehtuna eläkkeelle siirtyminen myöhentyy kaikkiaan noin 3 vuotta.

Eläketurvakeskuksen pitkän aikavälin ennustemallin avulla on arvioitu sopimuksen vaikutuksia eläkemenoon ja -maksuun. Yksityisten alojen työeläkemenot suhteessa palkkasummaan alkaa vuodesta 2010 lähtien pienentyä verrattuna siihen, että uudistusta ei olisi tehty. Menot siis kasvavat hitaammin kuin ne kasvaisivat nykylain mukaisesti. Vuonna 2050 yksityisten alojen työeläkemenot suhteessa palkkasummaan olisivat nykymallin mukaan 35,7%, sopimuksen mukaisen mallin mukaan 31,4%. Sopimukseen sisältyvän TEL-maksun lisärahastoinnin takia TEL-kokonaismaksuprosentti on sopimuksen perusteella arvioituna tämän vuosikymmenen loppupuolella ja 2010-luvun alussa korkeampi kuin nykymallissa, mutta sen jälkeen kasvu on sopimuksen mukaisessa mallissa hitaampi saavuttaen vuonna 2030 26,5%:n tason, johon maksuprosentti näyttäisi tasaantuvan.

Eri tekijät vaikuttavat eläkemenoon erisuuntaisesti. Elinaikakertoimella on eläkemenoa alentava vaikutus: vuonna 2050 yksityisalojen eläkemenot suhteessa palkkasummaan ovat arviolta 2,5 prosenttia pienemmät kuin ne olisivat ilman elinaikakerrointa. Palkkakertoimella (verrattuna puoliväli-indeksiin) on taas menoja kasvattava vaikutus (2,1% vuonna 2050). Eläkkeen laskusäännön muutos alentaa eläkemenoa vastaavalla määrällä. Myös palkattomien jaksojen karttumat lisäävät eläkemenoja. Merkittävä vähentävä vaikutus tulee työurien pidentymisestä, koska ne lisäävät palkkasummaa ja vähentävät eläkemenoa.

2 SOPIMUS YKSITYISALOJEN TYÖELÄKKEIDEN KEHITTÄMISESTÄ

Keskeiset työmarkkinajärjestöt tekivät 12.11.2001 sopimuksen yksityisalojen työeläkkeiden kehittämisestä. Periaatesopimuksen tavoitteina ovat eläkkeelle siirtymisien myöhentäminen 2–3 vuodella, eläkejärjestelmän sopeuttaminen keskimääräisen eliniän kasvuun, sekä edellytysten luominen yksityisalojen työeläkejärjestelmän yhdistämiselle ja yksinkertaistamiselle. Marraskuun sopimukseen sisältyi jatkoneuvotteluja ja -valmisteluja vaatineita kohtia. Näitä olivat ennen muuta eläkkeen laskusääntö ja eläkejärjestelmän sopeutuminen eliniän pidentymiseen. 5.9.2002 järjestöt tekivät täydentävän sopimuksen, jossa nämä avoimet kysymykset on ratkaistu. Hallitus on ilmoittanut, että se antaa sopimuksen mukaisen lakiesityksen eduskunnalle 18.10.2002 mennessä. Muutokset on tarkoitettu astumaan voimaan pääosin vuoden 2005 alussa.

Sopimusten keskeinen sisältö

Työeläkkeiden karttuman ikäalue laajennetaan siten, että eläke karttuu 18 vuoden iän täyttämistä lukien ansaituista palkoista 68 vuoden ikään saakka. Vanhuuseläkkeelle siirtyminen tapahtuu joustavasti ikävälillä 62–68 vuotta. 63 vuoden iässä voi saada ansaitun eläkkeen suuruisen vanhuuseläkkeen. 62-vuotiaana on mahdollista siirtyä varhennetulle vanhuuseläkkeelle, johon tehdään 7,2 prosentin suuruinen varhennusvähennys vuotta kohti. Lykättäessä vanhuuseläkettä 68 vuoden iän täyttämistä eteenpäin sitä korotetaan 4,8 prosentilla kutakin lykkäysvuotta kohti.

Eläkettä karttuu 18–52 vuoden iässä 1,5 prosenttia vuosipalkasta. 53–62-vuotiailla karttuma on 1,9 prosenttia. Jos henkilö jatkaa työssä 63–68 vuotiaana eikä ota eläkettä, niin eläkettä karttuu kannustinkarttumalla, joka on 4,5 prosenttia vuodessa. Vanhuuseläkkeen ohella ansaituista palkoista kertyy eläkettä 1,5 prosenttia. Tämän karttuneen eläkkeenosan voi nostaa aikaisintaan 68 vuoden iässä.

53 vuoden iästä alkaen työntekijän työeläkemaksu on 19/15-kertainen alle 53-vuotiaiden maksuun verrattuna.

Ennen vuotta 2005 alkaneista työsuhteista muodostetaan vapaakirja vuoden lopussa 2004 nykyisten laskentasääntöjen mukaisesti.

Vuodesta 2005 alkaen eläkkeen laskentaa varten kunkin vuoden ansiot ja aikaisemmin päättyneiden työsuhteiden vapaakirjat tarkistetaan eläkkeen alkamishetken tasoon palkkakertoimella, jossa ansiotasoindeksin paino on 80 prosenttia ja kuluttajahintaindeksin 20 prosenttia.

Sopimuksessa on suojasäännös niille, jotka jäävät eläkkeelle ennen vuotta 2012 sellaisesta työsuhteesta, joka on alkanut ennen vuotta 2005. Heille eläke lasketaan sekä uudella että vanhalla tavalla. Jos vanhalla tavalla laskettu eläke olisi suurempi, niin erotus (suojaosa) lisätään uuden lain mukaiseen eläkkeeseen.

Elinaikakertoimen avulla otetaan huomioon eliniän muutosten vaikutus eläkemeno- ja eläketasoon. Eliniän noususta ei aiheudu lisäkustannuksia. Elinaikakerroin vaikuttaa eläkkeisiin ensimmäisen kerran vuonna 2010.

Vanhuuseläkerahastointia lisätään vuodesta 2003 alkaen tavoitteena se, että vuonna 2013 lisärahastointi olisi 7,5 prosenttia vakuutetusta palkkasummasta.

Yksilöllinen varhaiseläke ja työttömyyseläke lakkautetaan. Vuodesta 2005 lähtien eläkkeinä maksetaan vanhuuseläkkeitä, työkyvyttömyyseläkkeitä, osaaika-eläkkeitä ja perhe-eläkkeitä. Työssä jatkamista tuetaan myös työeläkekuntoutusta kehittämällä. Työeläkejärjestelmässä toteutetaan lakisääteinen oikeus ammatilliseen kuntoutukseen silloin, kun työntekijän työkyky on sairauden vuoksi uhattuna. Kuntoutusta tehostetaan myös muilla kuin lakisääteisillä toilla.

Työkyvyttömyyseläkkeissä ns. tulevalta ajalta saatavan eläkkeen eläkepalkka on eläketapahtumaa edeltäneiden viiden vuoden keskimääräinen palkka (palkkakertoimella eläketapahtumavuoden tasolle korotettuna). Alle 23-vuotiaina työkyvyttömäksi tulleilla laskenta-aika on lyhyempi.

Kaikkien maksussa olevien työeläkkeiden indeksitarkistuksissa siirrytään käyttämään nykyistä eläkeindeksiä, jossa kuluttajahintaindeksin muutoksen paino on 80% ja ansiotasoindeksin muutoksen on 20%. Nuorina työkyvyttömäksi tulevien eläketason varmistamiseksi työkyvyttömyyseläkkeen määrää korotetaan eläkkeen kestänyt viisi vuotta. Työkyvyttömyyseläkkeissä tulevan ajan karttuma on ikävälillä 50–63 vuotta 1,3 prosenttia vuodessa.

Yksilöllisen varhaiseläkkeen korvaa vuonna 1944 ja sen jälkeen syntyneiden osalta mahdollisuus jäädä 63 vuoden iästä alkaen ilman työkyvyttömyysedellytystä ansaitun eläkkeen suuruiselle vanhuuseläkkeelle. Samalla 60 vuotta täytäneiden työkyvyttömyyseläkeoikeuden arvioinnissa painotetaan työkyvyttömyyden ammatillista luonnetta silloin, kun ansiotyöura on pitkä ja työn aiheuttama rasittuneisuus ja kuluneisuus ikääntymiseen liittyviin tekijöihin yhdistyneenä tekee työn jatkamisen kohtuuttomaksi.

Vuonna 1946 tai sitä ennen syntyneillä on mahdollisuus siirtyä osa-aikaeläkkeelle 56 vuotta täytettyään tai myöhemmin nykyisin ehdoin. Vuonna 1947 ja sen jälkeen syntyneillä osa-aikaeläkkeen ehtoja muutetaan siten, että ikäraja on 58 vuotta ja osa-aikaeläkkeellä ollessa vanhuuseläkettä karttuu osa-aikaeläkkeestä vain puolet nykyiseen verrattuna.

Kuntoutusta koskeva uudistus, osa-aikaeläkettä koskevat muutokset ja yksilöllisen varhaiseläkkeen lakkauttaminen toteutetaan vuoden 2003 alussa.

Työttömyyseläke lakkautetaan. Niiden henkilöiden osalta, joiden lisäpäivärahoikeus alkaa 1.1.2007 jälkeen, työttömyyseläkemahdollisuus korvataan säätämällä oikeus työttömyysturvan lisäpäiviin. Työttömyyseläkeputken alaikäraja nousee 55:stä 57:ään ikävuoteen. Uudistus koskee vuonna 1950 tai sen jälkeen syntyneitä.

Vuodesta 2005 lähtien palkattomilta ajoilta kertyy työeläkettä seuraavasti. Ansiosidonnaisista äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakausilta karttuu vanhuuseläkettä perusteesta, joka on 100 prosenttia etuuden perustana olevista ansioista. Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ja vuorotteluvapaan kohdalla prosentti on 75 ja sairauspäivärahojen ja muiden ansiosidonnaisten päivärahojen kohdalla 65. Hallitus on sopimuksen hyväksyessään ilmoittanut esittävänsä, että alle kolmevuotiaan lapsen hoidosta eläkettä karttuu perusteesta, joka on 500 euroa kuukaudessa ja enintään viiden vuoden opiskeluajalta niin ikään samansuuruisesta perusteesta.

3 TYÖURAMALLIN JA NYKYMALLIN ELÄKKEIDEN VERTAILU VUONNA 1998 ELÄKKEELLE SIIRTYNEIDEN TYÖURIEN PERUSTEELLA ARVIOITUNA

3.1 Selvityksen asetelma, aineisto ja menetelmä

Selvityksen menetelmällinen asetelma on seuraava. Vuonna 1998 ensimmäistä kertaa työeläkkeelle siirtyneiden työurat erilaisine työsuhteineen ja palkkoi-neen muodostavat tutkimuksen aineiston. Näille henkilöille lasketaan eläke työuramallin ja nykymallin mukaan ja verrataan niitä toisiinsa. Tutkimusasetel-maa ei kuitenkaan istuteta menneisyyteen, vaan pikemminkin tulevaisuuteen, jossa sekä nykyinen että työuramallin mukainen eläkejärjestelmä ovat ”kypsiä” eli täysimääräisesti voimassa. Kypsän nykyjärjestelmän on oletettu sisältävän myös ne varhaiseläkkeitä koskevat muutokset, joista järjestöt sopivat marras-kuussa 2001. Näin voidaan arvioida, millaisen eläkkeen työuramalli antaa tule-vaaisuudessa verrattuna siihen, että uudistusta ei olisi tehty eli nykymalli olisi voimassa myös tulevaisuudessa.

Selvityksen aineistoa, sen puutteita ja niiden paikkaamiseksi tehtyjä erilaisia ja osin arvionvaraisia menettelyjä on kuvattu yksityiskohtaisesti aiemmassa selvi-tyksessä.¹ Tässä otetaan esiin ainoastaan olennaisimmat seikat.

Tutkimusaineiston muodostaa 75 prosentin otos vuonna 1998 ensimmäistä kertaa työeläkkeelle siirtyneistä. Otokoko on noin 35000 henkeä. Aineiston ulkopuolelle jäivät MEL-eläkkeen, KELA:n ja Suomen Pankin eläkkeensaajat sekä eräät valtion erityisryhmät, joilla on tavallista alhaisempi eläkeikä (esim. sotilashenkilöt). Nämä rajoitukset mielessä pitäen aineisto edustaa hyvin vuonna 1998 työuransa päättäneitä eläkkeensaajia.

Vuonna 1998 eläkkeelle siirtyneiden henkilöiden työ- ja palvelusuhdekohtaiset palkkatiedot kerättiin Eläketurvakeskuksen ja eläkelaitosten rekistereistä kaik-

¹ Työmarkkinajärjestöjen sosiaalipakettiin liittyvä eläkepalkkaselvitys. Eläketurvakeskuksen mo-nisteita 39, 2002.

kien eläkelakien alaisista töistä. Selvityksessä on käytetty pääasiassa vuosia 1971–98 koskevia tietoja, koska palkkatietoja puuttuu huomattavasti 1960-luvulta ja vielä 1970-luvultakin.

Vuoden 1971 jälkeen puuttuvien ansiotietojen korvaaminen on tehty eri tavalla riippuen siitä, onko puuttuva vuosiansio työsuhteen alussa, keskellä vai lopussa. Työsuhteen alun puuttuva ansio on arvioitu ensimmäisten tiedossa olevien ansioiden ja verottajan tietojen avulla. Työsuhteen keskellä ansio on arvioitu puuttuvaa tietoa edeltävien ja seuraavien ansioiden avulla ja työsuhteen lopussa viimeistä tiedossa olevaa ansiota on monistettu korvaamaan puuttuvat tiedot.

Selvityksessä keskitytään yksityisalojen työeläkkeisiin, mutta eräät tarkastelut sisältävät myös julkiset alat

Sovellettavat periaatteet:

- Julkinen sektori noudattaa sopimuksen periaatteita (koskee mm. eläke-ikä ja karttumia)
- Suojasäännöstä ei ole huomioitu eli laskelmat on tehty ikään kuin laki olisi jo voimassa kokonaisuudessaan
- Varhennettu vanhuuseläke muutetaan vanhuuseläkkeeksi eikä yksilöllistä varhaiseläkettä tai työttömyyseläkettä myönnetä, vaan periaatteessa näitä eläkkeitä käsitellään vanhuuseläkkeinä
- Eläkkeelle jäädään keskimäärin 1,7 vuotta myöhemmin

Koska poistuvia eläkelajeja käsitellään vanhuuseläkkeinä, on henkilön viimeiseen työsuhteeseen ennen eläkkeelle siirtymistä tehty jatkovuosia. Työhistoriaa jatkettaessa on kasvatettu eläkkeellesiirtymisikää, vaihdettu eläkelajia ja lisätty ansiovuosia. Ts. on sovellettu samaa työhistorian jatkamistekniikkaa kuin ennakkoraportissa.

Eläkkeenlaskenta

Uuden sopimuksen mukaisia eläkkeitä on koko työhistorian perusteella laskettu samojen laskentaperiaatteiden mukaan kuin ennakkoraportissa. Tässä selvityksessä ei esitetä eläkepalkkaan perustuvia tuloksia jotka eivät ole muuttuneet, vaan keskitytään eläkkeeseen perustuviin tuloksiin.

ELÄKKEENLASKENNAN OLETUKSET

NYKYLAKI:

1. Indeksointi 50/50-kertoimella
2. Palkansaajan työeläkemaksun vähennys on tehty
3. Karttumat nykylain mukaisina. 1,5%:n karttumaa ikävälillä 23–60 ja 60-vuotispäivän vuoden alusta 2,5% ja KVTEL:issä 55-vuotispäivää seuraavan kuukauden alusta 2,0%). Varhennusvähennys on 0,4% varhennettua kuukautta kohti. Yksityisen sektorin vanhuuseläkkeille on laskettu lykkäyskorotus 0,4% lykättyä kuukautta kohti 65-vuodesta alkaen.
4. Tulevan ajan eläke on lisätty (karttumina 1,5% ja 1,2% ikävälillä 50–60 ja 0,8% ikävälillä 60–65)
5. Työeläkelisä on lisätty ajalta 1971–98
6. Eläkkeiden yhteensovitus ei ole tehty
7. Automaattinen katkaisu 54-vuotiaana on tehty

TYÖURAMALLI:

1. Indeksointi 80/20-kertoimella
2. Palkansaajan työeläkemaksun vähennys on tehty
3. Karttumat perustuvat vuosiansioihin, ja ovat: 1,5% ikävälillä 18–52, 1,9% ikävälillä 53–62 ja kannustinkarttuma 4,5% ikävälillä 63–68. Yksityisen sektorin vanhuuseläkkeille on laskettu lykkäyskorotus 0,4% lykättyä kuukautta kohti 68-vuodesta alkaen
4. Eläkekarttuma myös 18–22 vuotiaana tehdystä työstä.
5. Eläkkeellesiirtyminen tapahtuu keskimäärin 1,7 myöhemmin kuin nykymallissa.
6. Tulevan ajan eläke on lisätty (keskipalkka koko työhistorian ajalta, karttumina 1,5% ja 1,3% ikävälillä 50–63)
7. Korkeakoulututkintoon johtavasta opiskelusta karttuu eläkettä 3000mk/kk, neljältä vuodelta
8. Palkattoman jakson eläke on 80% etuuden perusteena olevasta ansiosta

Nykylain mukainen eläkkeelle siirtymisiän keskiarvo tässä tulevaisuuteen projisoidussa aineistossa on 58,0 vuotta, kun se todellisuudessa vuonna 1998 eläkkeelle siirtyneiden joukossa oli pari vuotta alempi. Tutkimusasetelman kannalta oleellista on ero työuramallin ja nykymallin välillä. Työuramallin mukainen ura on laskelmissa keskimäärin 1,7 vuotta pidempi kuin nykymallin mukainen ura.

Tiivistäen, keskeinen ero ennakkoraportissa esitettyyn eläkelaskentaan on työuramallin karttumaprosentissa. Laskelmat koskevat bruttomääräistä työeläkettä. Verotuksen ja kansaneläkkeen vaikutuksia ei oteta huomioon. Nämä tekijät miedontavat uudistuksen vaikutusta. Tässä laskelmassa ei esitetä arviota elinaikakertoimen vaikutuksesta, vaan sen merkitystä tutkitaan luvuissa 5 ja 7.

3.2 Mallien antamien eläkkeiden vertailu

Työuramallin ja nykylain eläkettä verrataan *vertailuluvun* avulla. Vertailuluku on kokonaiseläkkeiden suhde (työuramalli/nykylaki) kaikkien lakien mukaiset eläkkeet yhteenlaskettuna. Siten laskelmassa oletetaan, että sopimus olisi voimassa myös julkisella sektorilla. Vertailtavina ovat eläkkeen alkumäärät.

$$\text{Vertailuluku} = \frac{\Sigma \text{Kokonaiseläke työuramallin mukaan}}{\Sigma \text{Kokonaiseläke nykymallin mukaan}}$$

- Henkilökohtainen suhdeluku syntyy kun henkilölle on laskettavissa eläke sekä nykymallin että työuramallin mukaan. Eläkelaskelmassa TEL, LEL tai TAEL-lakien alasta työskentelyä on noin 15900 henkilöllä.

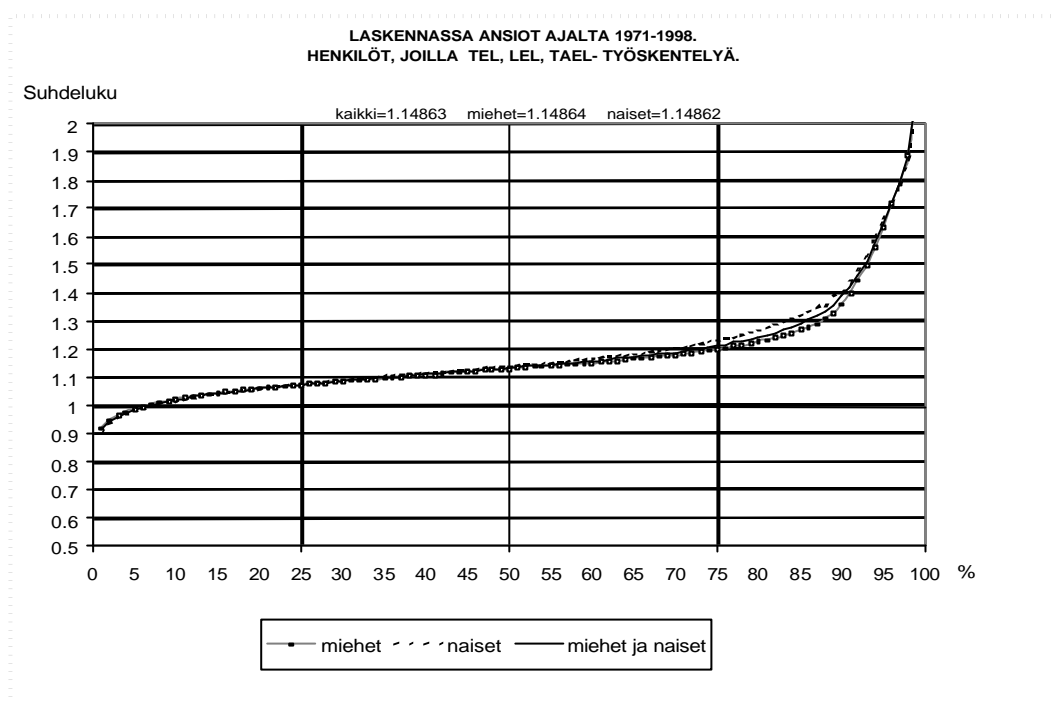
Kuvassa 1 on esitetty vertailulukujen kumulatiivinen jakauma kaikille TEL-, LEL- ja TaEL-aloilla työskennelleille sekä miehille ja naisille erikseen. Suhdeluku 1 tarkoittaa, että laskentatavat tuottavat saman eläkkeen. Suhdeluku, joka on pienempi kuin yksi tarkoittaa, että nykymalli tuottaa korkeamman eläkkeen kuin uusi malli. Vastaavasti suhdeluku, joka on suurempi kuin yksi tarkoittaa, että uusi malli tuottaa nykymallia korkeamman eläkkeen. Kuvaa luetaan seuraavasti. Henkilöt on sijoitettu vertailuluvun mukaisesti nousevaan järjestykseen vasemmalta oikealle, ja sitten on laskettu henkilöiden kumulatiivinen jakauma. Kuviosta voi lukea esimerkiksi, että hieman yli viidellä prosentilla henkilöistä vertailuluku on pienempi kuin yksi. Se merkitsee, että noin 5 prosenttia yksityisaloilla työskennelleistä on tulevaisuudessa työuramallin mukaan menettäjiä, jos sitä verrataan nykymallin eläkkeeseen. 75 prosentin pystyviivan kohdalla voidaan lukea, että työuramalli nostaisi vähintään viidenneksellä noin 25 prosentin eläkkeensaajan eläkkeitä. Työuramallissa ”voittajia” on siis ylivoimaisesti enemmän kuin ”häviäjiä”.

Kuvan ylälaidassa ovat keskimääräiset vertailuluvut (ks. myös taulukko 1). Ne osoittavat, että työuramallin mukainen eläke on keskimäärin runsaat 14 prosenttia korkeampi kuin nykymallin mukainen eläke. Keskiarvo on naisilla ja miehillä sama eli TEL-, LEL- ja TaEL-aloilla molemmat sukupuolet hyötyvät uudistuksesta yhtä paljon.

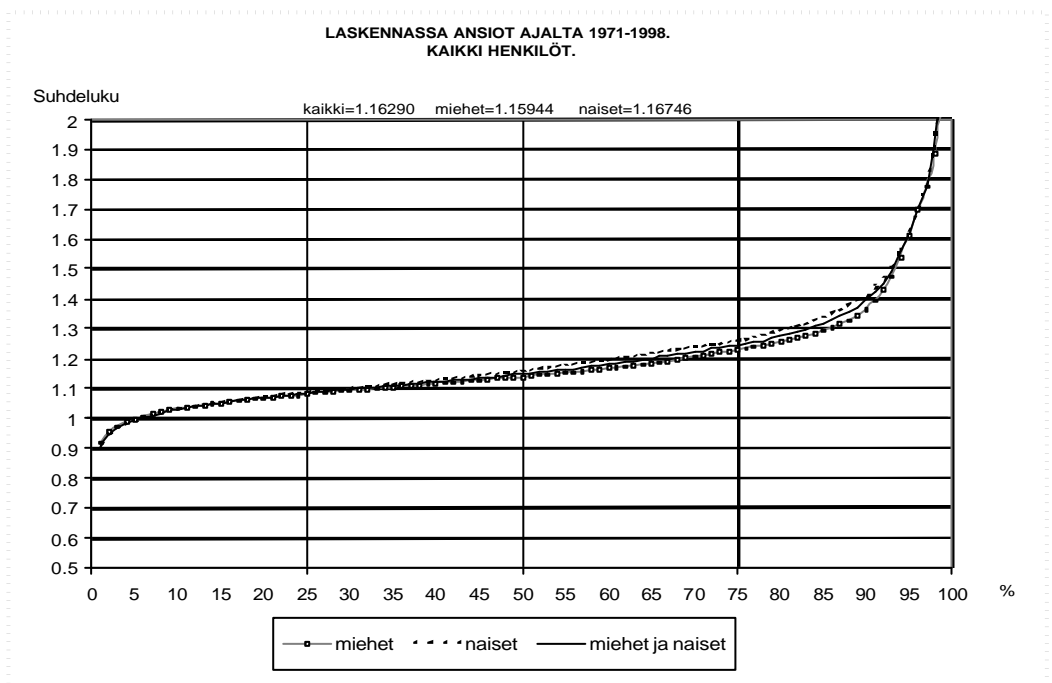
Kaikkia lakeja ja henkilöitä koskeva arvio perustuu noin 30400 eläkkeellesiirtyneen aineistoon. Työuramallin mukainen alkueläke on tässä joukossa keskimäärin 16,2% nykyisin alkueläkettä suurempi. Tässä joukossa naiset näyttäisivät hyötävän miehiä enemmän työuramalliin siirtymisestä.

Työuramallin antamien eläkkeiden taso on siis selvästi korkeampi kuin nykymallin ja ”voittajia” on huomattavasti enemmän kuin ”häviäjiä”. Syitä on useita. Työvuosien määrä on työuramallissa suurempi; Eläke alkaa karttua jo 18 vuoden iässä eli viisi vuotta varhemmin kuin nykymallissa, karttumat ovat korkeammat 53 ikävuoden täyttämisen jälkeen, palkkakerroin on anteliaampi ja palkattomilta jaksoilta kertyy eläkettä.

Kuva 1. Eläkkeiden vertailulukujen kumulatiivinen jakauma TEL-LEL-TAEL- aloilla työskenneille.

Kuva 2. Eläkkeiden vertailulukujen kumulatiivinen jakauma kaikille henkilöille.

Lisäksi tutkittiin erikseen ryhmiä, joiden työuramallin mukainen eläke alittaa tai ylittää nykylain mukaisen eläkkeen vähintään 5%:lla. Jakaumatarkastelu osoittaa, että uuden lain mukainen eläke TEL-LEL-TAEL- aloilla työskennelleille on vähintään 5% pienempi kuin nykylain mukainen eläke noin 2,4 prosentilla ja vähintään 5% suurempi 82,7 prosentilla henkilöistä. Kaikille henkilöille (koko aineistossa) uuden lain mukainen eläke on vähintään 5% pienempi kuin nykylain mukainen eläke noin 2,0 prosentilla ja vähintään 5% suurempi 85,8 prosentilla henkilöistä.

Taulukko 1. Työuramallin ja nykymallin vertailuluku.

Henkilöt	Laskentaperusteena eläke		
	Miehet	Naiset	Kaikki
Henkilöt, joilla TEL, LEL, TAEL- työskentelyä vähintään 75% työhistoriasta	1.14864	1.14862	1.14863
Henkilöt, joilla yksityisen sektorin työskentelyä vähintään 80% työhistoriasta	1.15886	1.1594	1.15889
Kaikki henkilöt	1.15944	1.16746	1.16290

Taulukossa 1 on vertailuluvun arvot TEL-, LEL-, ja TaEL-aloilla, yksityisellä sektorilla ja koko aineistossa. Kuvista 1 ja 2 nähdään profiilit sekä sopimuksen alaisille laeille että kaikille henkilöille.

Vuoden 1998 aineiston käytön tärkein perustelu on, että se oli selvitystyön alkaessa tuorein mahdollinen vuosi. Sitä voidaan arvostella siitä, että mukana ovat 1990-luvun poikkeukselliset lamavuodet. Tämä näkyy erityisesti työttömyyseläkeläisten suurena osuutena. Taulukko 2 antaa kuitenkin mahdollisuuden arvioida tämän seikan merkitystä tulosten kannalta. Se esittää vertailuluvun erikseen työttömyyseläkkeensaajille ja muille eläkkeensaajille. Työttömyyseläkkeen saajien joukossa vertailuluku on pienempi kuin muiden eläkeläisten joukossa. Tulos viittaa siihen, että vuotta 1998 ”normaalimmassa” eläkeläiskohortissa työuramalli antaa nykymalliin verrattuna paremman eläkkeen kuin taulukon 1 nojalla olisi pääteltävissä. Myös lamavaikutuksen erillistarkas-

telu viittaa siihen, että normaalissa kohortissa vertailuluku olisi hieman nyt raportoitua korkeampi.

Taulukko 2. Työuramallin ja nykymallin vertailuluku työttömyyseläkeläisten ja muiden eläkeläisten ryhmässä.

Henkilöt	Laskentaperusteena eläke	
	Työttömyyseläkeläiset	Muut eläkeläiset
Henkilöt, joilla TEL, LEL, TAEL- työs-kentelyä vähintään 75% työhistoriasta	1.1216	1.1709
Henkilöt, joilla yksityisen sektorin työs-kentelyä vähintään 80% työhistoriasta	1.1221	1.1840
Kaikki henkilöt	1.1261	1.1785

3.3 Ammattiryhmien vertailu

Vertailulukuja laskettiin myös eri ammanteille. Henkilöiden ammattia koskevat tiedot ovat vuodelta 1995. Aineiston suuresta koosta huolimatta Tilastokeskuksen ammattiluokittelun kaikkien ammattien (yli 300) tutkiminen ei ole mahdollista, koska monissa ammanteissa havaintoja on liian vähän. Siksi vertailulukuja on laskettu vain yleisille ammanteille tai yhdistetyille ammattiryhmille.

Ammattitarkastelu osoittaa muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, että kaikissa tutkituissa ammanteissa on enemmän henkilöitä, joilla vertailuluku on suurempi kuin 1,05 kuin niitä, joilla suhdeluku jää alle 0,95. Tutkituista ammanteista ei löydy sellaista, jossa nykymalli antaisi työuramallia paremman keskimääräisen eläkkeen.

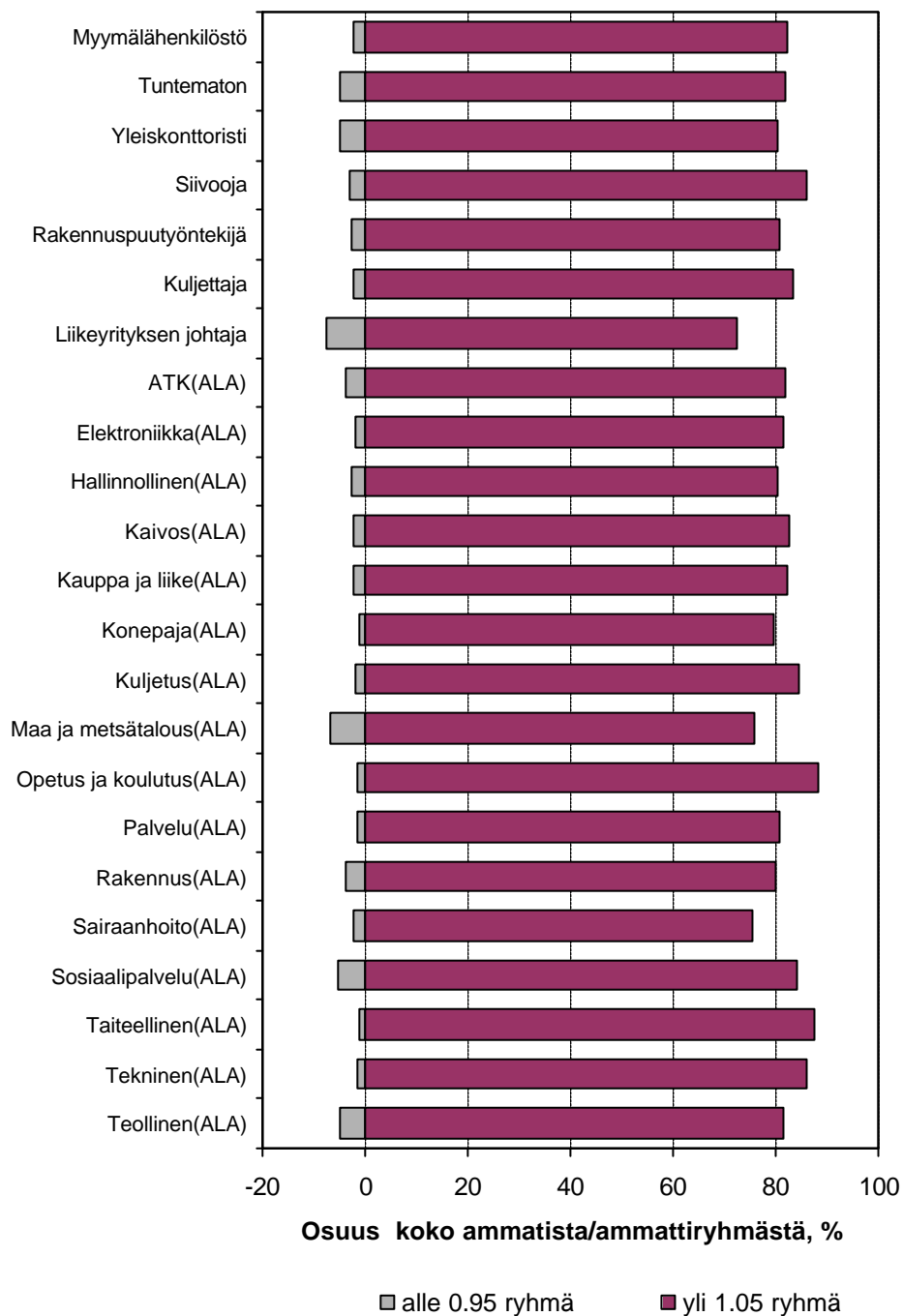
Seuraavassa tarkastellaan vertailuluvun nojalla muodostettujen ääriryhmien ammattijakaumia. TEL-LEL-TAEL- aloilla työskennelleistä vertailuluvun ryhmään <0.95 lukeutuu 382 henkilöä (2,4%). Ryhmään >1.05 lukeutuu 13163 henkilöä (82,7%). Loput (14,9%) jäävät näiden ryhmien väliin eikä heitä tässä erityisesti tarkastella. Vastaavasti koko aineistossa ryhmään <0.95 lukeutuu 609 henkilöä (2,0%). Ryhmään >1.05 kuuluu 26109 henkilöä (85,8%). Neutraaliin ryhmään jää 12,2% henkilöistä.

Kuvassa 3 on esitetty TEL-LEL-TAEL-aloilla työskennelleiden "hyötyjien" (vertailuluku $>1,05$) ja "häviäjien" (vertailuluku $<0,95$) osuudet ammateittain. Kuvaan on otettu sellaiset ammatit, joissa on "häviäjiä" vähintään 3 prosenttia "häviäjien" koko määrästä. Kuvan yläosassa on sellaisia ammatteja, joissa havaintoja on riittävästi luotettavan kuvan saamiseksi, ja alaosassa on loput ammatit koostettuna ammattiyhdistelminä siten, että kaikki ryhmään (<0.95) kuuluvat henkilöt tulevat esille. Ammatit ovat suuruusjärjestyksessä. Kuvassa on myös esitetty kyseisen ammatin ne henkilöt, jotka hyötyvät uuden lain mukaisesta eläkkeestä vähintään 5%. Keskeinen havainto on, että häviäjien ryhmät ovat hyvin pieniä.

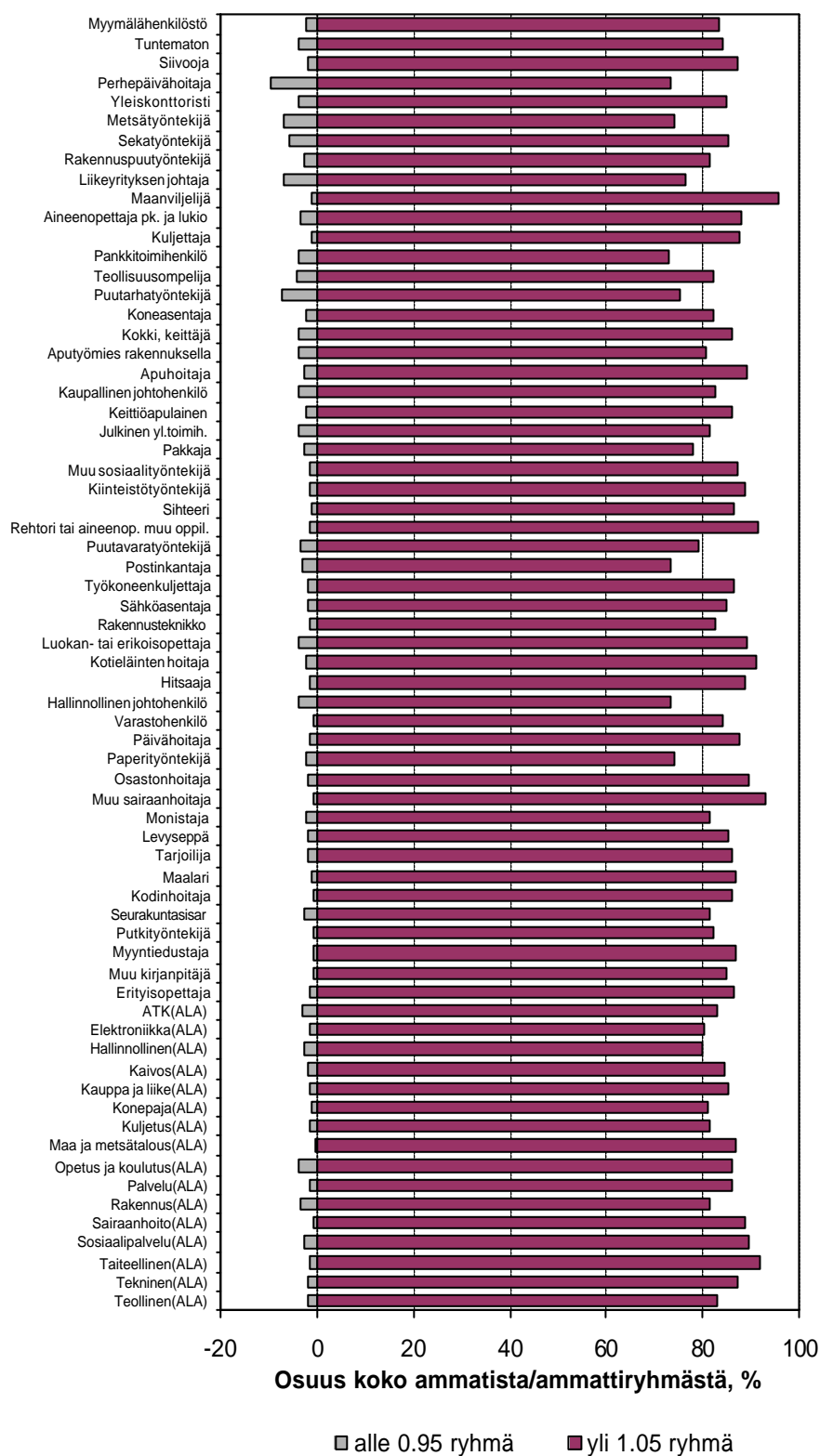
Suurin yksittäinen ammatti on myymälähenkilöstö, jossa vertailuluvultaan alle 0.95 henkilöitä on tavanomainen osuus. Suhteellisesti eniten alle 0.95-ryhmän henkilöitä on liikeyritysten johtajina (lähes 8%). Tässäkin ryhmässä uuden lain eläkkeissä yli 5% hyötyviä on moninkertainen määrä "häviäjiin" verrattuna.

Suuri osa ihmisistä työskentelee eri sektoreilla työuransa aikana. Kuvasta 4 nähdään kaikkia henkilöitä koskeva ammattijakauma. Kuvaan 3 verrattuna uutta on se, että esille nousevat myös yrittäjät ja maatalousyrittäjät sekä julkisen sektorin ammatit. Yleisvaikutelma on kuitenkin hyvin saman kaltainen kuin kuvassa 3 - menettäjiä on vähän.

Edellä esitetyn ammattikohtaisen tarkastelun perusteella voidaan todeta, että tarkastellun aineiston valossa ei ole tyypillistä häviäjiä tai voittaja-ammattia. Ammatin sijaan ratkaiseva ero mallien välillä syntyy mm. työurien erilaisista palkkaprofiileista.

Kuva 3. Ammattien jakautuminen alle 0.95-ryhmän kannalta, laskentaperusteena eläke. Henkilöt, joilla TEL, LEL tai TAEL- työskentelyä.

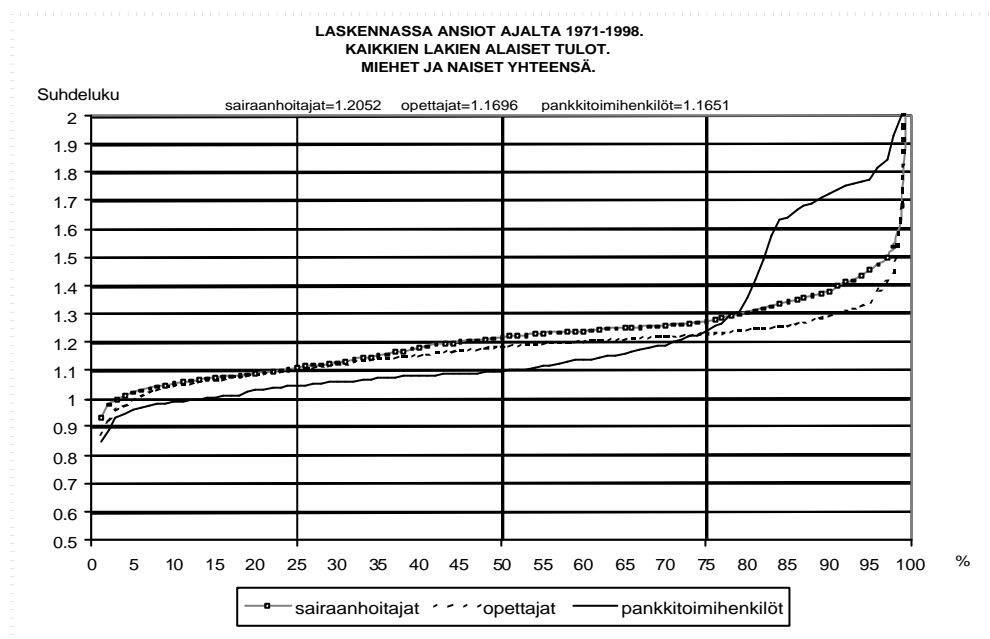

Kuva 4. Ammattien jakautuminen alle 0.95-ryhmän kannalta, laskentaperusteena eläke. Kaikki henkilöt.

3.4 Esimerkkejä yksittäisten ammattien vertailuluvusta

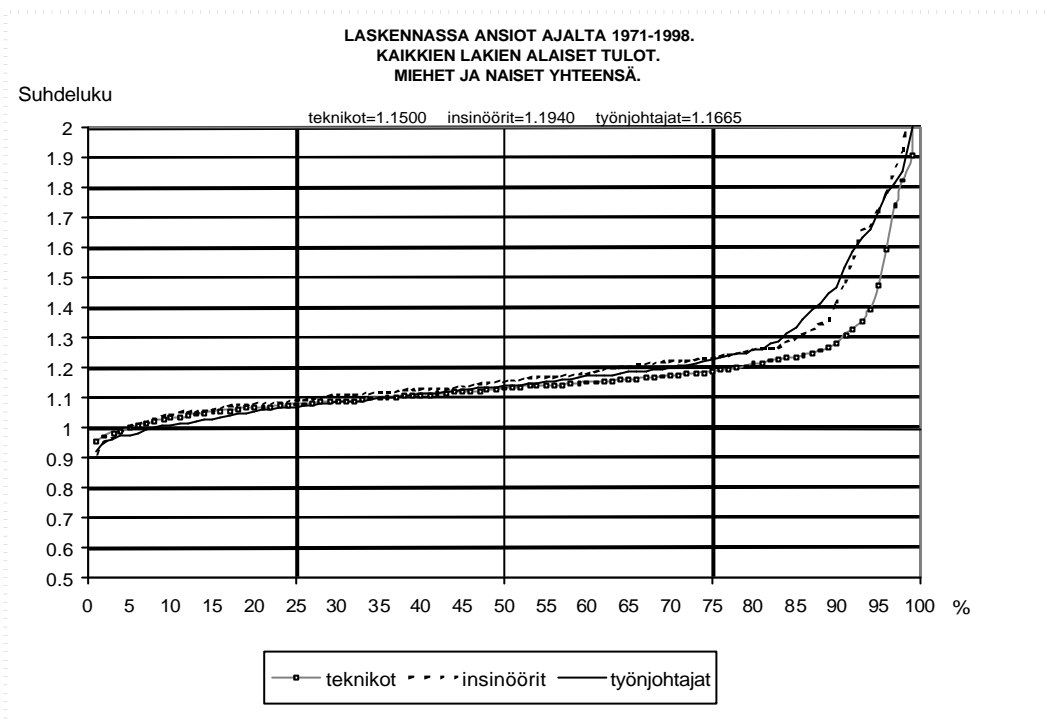
Edellä esitetyn lisäksi selvitettiin vertailuluvun jakautumista eräissä ammateissa. Tarkastelua varten yksittäisiä ammatteja yhdistettiin, jotta havaintomäärä saatiin riittäväksi². Osa ammateista on tyypillisiä julkisen sektorin ammatteja, ja siksi tulokset esitetään koskien kaikkia henkilöitä, ilman sektori- tai lakirajoitteita. Ammatit ovat seuraavat (henkilöiden lukumäärä suluissa): sairaanhoitaja(1277), opettaja(1369), pankkitoimihenkilö(399), teknikko(1150), insinööri(357), työnjohtaja(591), toimistovirkailija(1232) ja myyntihenkilöstö(1842).

Kuvien 5–7 keskeinen tulos on, että nämä ammatit eivät poikkea olennaisesti yleisestä linjasta. ”Menettäjien” määrä ei ole poikkeuksellisen suuri.

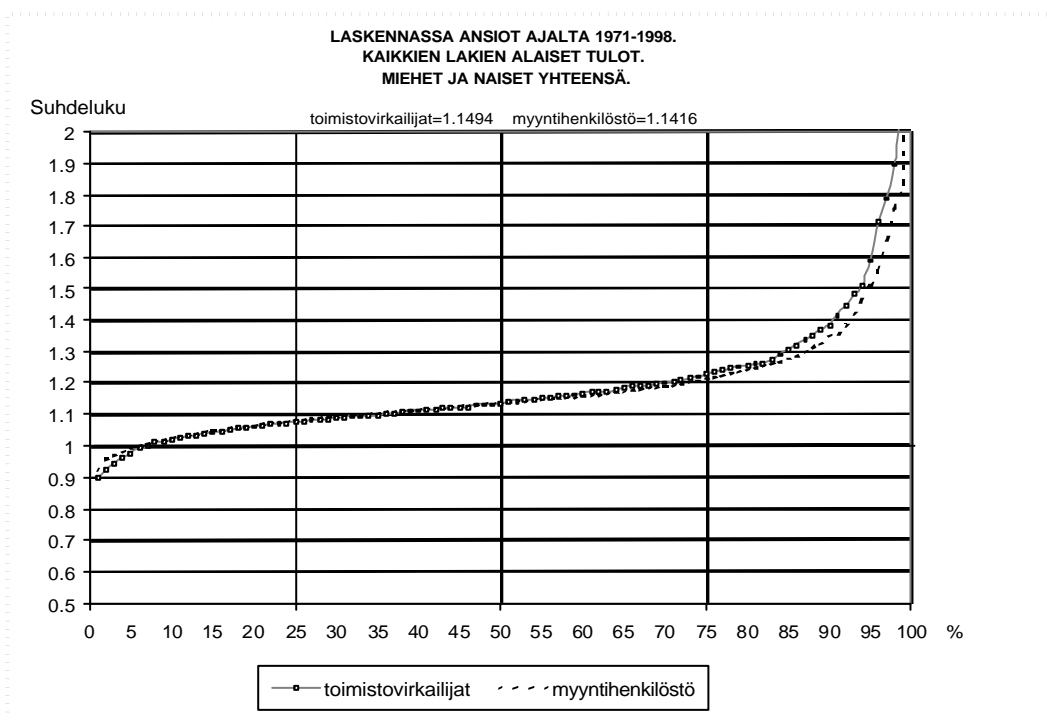

Kuva 5. Eläkkeiden vertailulukujen kumulatiivinen jakauma, sairaanhoitajat, opettajat ja pankkitoimihenkilöt.

² Esimerkiksi ”insinöörit”-nimikkeeseen lukeutuvat ammattinimikkeet ovat rakennusinsinööri, sähkövoimatekniikan insinööri, teletekniikan insinööri, koneinsinööri, kemiallis-tekniikan insinööri, kaivostekniikan ja metallurgian insinööri, muiden teknisten alojen insinööri ja mittausinsinööri.

Kuva 6. Eläkkeiden vertailulukujen kumulatiivinen jakauma, teknikot, insinöörit ja työnjohtajat.

Kuva 7. Eläkkeiden vertailulukujen kumulatiivinen jakauma, toimistovirkailijat ja myyntihenkilöstö.

4 TYÖURAMALLI JA NYKYMALLI ESIMERKKIEN VALOSSA

Edellisessä luvussa työuramallin ja nykymallin antamia eläkkeitä tarkasteltiin historiaan perustuvien suomalaisten todellisten työurien valossa, jotka oli siirretty tulevaisuuteen, jossa molemmat verrattavat eläkejärjestelmät olivat täysimääräisesti voimassa. Tässä luvussa eläkejärjestelmiä lähestytään esimerkkilaskelmien valossa. Esimerkeissä vaihdellaan työurien kestoja, niiden jakautumista eri työsuhteisiin ja niiden palkkakehitystä. Esimerkit on pyritty laatimaan siten, että ne ovat realistisia. Toisin sanoen valittuja työuria esiintyy verraten yleisesti. Palkkakarrierit ja lähtöpalkkatasot perustuvat Eläketurvakeskuksessa tehtyihin selvityksiin ja arvioihin.

Esimerkkilaskelmien perusteet ovat seuraavat:

KESKEISET OLETUKSET

- yleinen ansiokehitys 1,75%/v
- nykyisen mallin indeksikehitys 0,875 %/v (palkkakerroin 50/50)
- työuramallin mallin indeksikehitys 1,4 %/v (palkkakerroin 80/20)
- ei palkkattomien jaksojen karttumaa (paitsi esimerkit 4 ja 5)
- tuleva aika työuramallissa 1,3%, 5 viimeisen vuoden ansioiden perusteella ja 63 vuoden ikään
- työuramallissa kartumat 1,5, 1,9 ja 4,5%
- nykyisessä mallissa yhteensovitus, uudessa ei
- nykyisessä mallissa karttuminen alkaa 23-v., uudessa 18-v.
- nykyisessä mallissa automaattinen katkaisu
- palkansaajan työeläkemaksu vähennetään eläkepalkasta (8%, 53-v. 19/15 x 8%)
- ei ole otettu huomioon elinaikakerrointa
- lähtöpalkkataso sama 900 euroa/kk
- työsuhteita työuralla on kolme (esimerkit 1–3, 5 ja 6) tai yksi (esimerkki 4)

Laskelmien pohjaksi on valittu kolme palkkauraa, joissa palkat kehittyvät 44 ikävuoteen asti samalla tavalla: ansiotyön aloittamisesta 35 ikävuoteen asti ripeästi (4,75% vuodessa), sen jälkeen 44 ikävuoteen asti yleisen ansiotasekehityksen mukaan eli 1,75% vuodessa. 45 ikävuoden jälkeen palkkakehitykset eriytyvät seuraavasti:

- Normaaliura: Palkkakehitys 1,75% 54 ikävuoteen asti. Palkka laskee 55 ikävuodesta alkaen hieman (–0,1% vuodessa).
- Laskeva ura: Palkka laskee 45 ikävuodesta alkaen reilummin (–0,5% vuodessa).

- Nouseva ura: Palkka nousee eläkkeelle siirtymiseen saakka ansiotasoindeksiin mukaisesti (+1,75% vuodessa).

Työuramallissa eläkkeeseen ei vaikuta se, miten työura on jakautunut eri työsuhteisiin, mutta nykymallissa tällä on merkitystä. Siksi verrattaessa näitä malleja pitää tehdä oletuksia myös työsuhteiden lukumäärästä ja ajoituksesta urala. Esimerkilaskelmia on tehty monenlaisin oletuksin, mutta tässä raportoidaan tapaukset, joissa henkilöllä on yksi tai kolme työsuhdetta.

Työuran pituus ja sen ajoittuminen elämänkaarella vaikuttavat eläkkeeseen sekä työura- että nykymallissa. Esimerkeissä työuran pituudet vaihtelevat poikkeuksellisen pitkästä (44 vuotta) verraten normaaliin (35 vuotta) ja keskimääräistä jonkin verran lyhyempään (28 vuotta).

Esimerkki 1. Työura 21–65-vuotiaana, kolme työsuhdetta.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, € kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime- isestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2306	1678	1360	318	72,8
Laskeva	1770	1515	1203	312	85,6
Nouseva	2767	1744	1482	262	63,0

Jos työura olisi alkanut jo 18-vuotiaana (lähtöpalkka 3 vuoden ansiotasoindeksiin verran pienempi kuin tämän esimerkin 21 vuotiaan), niin työuramallin kuukausieläke olisi 68 euroa suurempi. Nykymallissa eläke ei tässä iässä kartu. Sama koskee esimerkkiä 2.

Esimerkki 2. Työura kuten esimerkissä 1, mutta eläkkeelle 63-vuotiaana.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, €kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime i- sestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2310	1447	1341	106	62,6
Laskeva	1788	1330	1173	157	74,4
Nouseva	2672	1476	1431	45	55,2

Työuramalli antaa pitkän työuran tapauksessa selvästi nykymallia paremman eläkkeen kaikille uratyypeille. Eläkkeen lisäys on pienin nousevan uran tapauksessa. Työuramallin eläke suhteessa viimeisen vuoden palkkaan on näissä pitkän työuran tapauksissa selvästi 60 prosentin tason yläpuolella. Poikkeuksena on nouseva ura, joka päättyy eläkkeeseen 63-vuotiaana.

Esimerkkien 1 ja 2 vertailu osoittaa, että työ ikävuosien 63 ja 65 välillä lisää selvästi enemmän työuramallin eläkettä kuin nykymallin eläkettä. Tämä johtuu 63 vuoden iässä alkavasta kannustinkarttumasta.

Esimerkki 3. Työura kuten esimerkissä 2, mutta urassa välillä katkoja, niin että uran pituus on yhteensä 35 vuotta.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, €kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime i- sestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2310	1239	1139	100	53,6
Laskeva	1788	1122	941	181	62,8
Nouseva	2672	1267	1202	65	47,4

Myös normaalipituisella 35 vuoden uralla työuramalli antaa selvästi nykymallia paremman eläkkeen kaikille kolmelle uratyypille. Kuten esimerkissä 2, työuramallin tuoma lisäys eläkkeeseen on suurin laskevan uran tapauksessa ja pienin nousevan uran tapauksessa.

Vertailu esimerkkiin 2 osoittaa työuran lyhentymisen vaikuttavan merkittävästi eläkkeeseen. Eläkkeet suhteessa viimeiseen palkkaan ovat niinkään selvästi pienemmät kuin tavallista pitemmissä työurissa, joita esimerkit 1 ja 2 kuvaavat.

Esimerkki 4. Tutkintoon johtavaa opiskelua 5 vuotta, työura 27–63-vuotiaana, yksi työsuhde.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, €kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime i- sestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2310	1302	1310	-8	56,3
Laskeva	1788	1185	1116	69	66,2
Nouseva	2672	1331	1398	-67	49,8

Viiden vuoden opiskelusta karttuu kuukausieläkettä 38 euroa olettaen, että opiskelukuukauden eläkkeeseen oikeuttavaksi ansioksi asetetaan 500 euroa kuukaudessa

Esimerkissä 4 työura kestää 36 vuotta, jota edeltää viiden vuoden eläkettä kartuttava opiskelu. Tässä tapauksessa työuramallin lisäys nykymalliin nähden on huomattavasti pienempi kuin edellisissä esimerkeissä. Lisäys on jälleen suurin laskevan uran tapauksessa. Nousevan uran tapauksessa työuramalli antaa jopa jonkin verran pienemmän eläkkeen kuin nykymalli. Tämä johtuu siitä, että eläkkeelle siirrytään ennen kannustinkarttuman vaikutusta ja koska kyseessä on yksi työsuhde, niin nykymallin antama eläke on parempi kuin jos työura olisi jakautunut useampaan työsuhteeseen.

Esimerkki 5. Työura 21–63-vuotiaana, työssä 36 vuotta, lapsenhoitoa 2 kertaa 3 vuotta.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, €kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime- isestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2308	1364	1167	197	59,1
Laskeva	1779	1247	1021	226	70,1
Nouseva	2719	1393	1233	160	51,2

Lapsenhoidosta karttuva eläkkeen lisäys on 43 euroa kuukaudessa. Päivärahakauden (10–11 kk) jälkeen lapsenhoi-
dosta karttuu eläkettä viiden kuukauden ajalta päivärahan perusteena olevan palkan mukaan (oletettu, että työnantaja
on maksanut 3 kk äitiysajan palkan, joten eläkettä karttuu päivärahan perusteena olevan palkan mukaan 12 kk). Tä-
män jälkeen on oletettu, että lapsenhoidosta karttuu eläkettä kuten 500 euron ansiosta lapsen 3-vuotispäivään asti.

Työuramalli antaa suurimman eläkkeen lisäyksen laskevan uran tapauksessa, ja pienimmän lisäyksen nousevalle uralle. Tässä esimerkissä työvuosia on saman verran kuin esimerkissä 4, mutta työuramalli tuo selvästi suuremman lisäyksen eläkkeeseen.

Esimerkki 6. Työura 21–58-vuotiaana, kolme työsuhdetta, työvuosia katkosten takia 28.

	Viimeisen vuoden palkka	Eläke, €kuukaudessa		Työuramallin lisäys nykymalliin	Työuramallin eläke viime- isestä palkas- ta, %
		Työuramalli	Nykymalli		
Normaali	2320	1040	912	128	44,8
Laskeva	1833	945	802	143	51,6
Nouseva	2450	1048	921	127	42,8

Esimerkissä 6 työura on aiempia esimerkkejä huomattavasti lyhyempi, ja päät-
tyy 58-vuotiaana työkyvyttömyyseläkkeeseen. Tässäkin tapauksessa työura-
malli antaa nykymallia paremman eläkkeen. Ero on laskevan uran tapaukses-
sa suurempi kuin normaalilla tai nousevalla uralla. Suhteessa viimeiseen palk-
kaan eläke jää näin lyhyiden urien ollessa kyseessä jopa alle 50 prosentin.

Yhteenvetona voi todeta, että yhden esimerkin kahta palkkakehitysuraa lukuun ottamatta työuramalli antaa paremman eläkkeen kuin nykymalli. Laskevan uran tapauksessa eläke nousee eniten kaikissa esimerkkitapauksissa. Työuramallin tuoma lisäys normaalille uralle on yleensä parempi kuin lisäys nousevalle uralle, mutta tähän löytyy poikkeuksiakin.

Työuramallin mukainen eläke suhteessa viimeiseen palkkaan nousee joissakin esimerkkitapauksissa jopa yli 80 prosenttiin, mutta silloin edellytetään poikkeuksellisen pitkää työuraa. Keskimääräisellä 35–36 vuoden työvuosilla prosentit vaihtelevat 45 ja 64 välillä.

5 ELINAIKAKERROIN JA SEN MERKITYS

Sopimuksen mukaan elinajan pitenemisestä johtuvan kustannuspaineen purkamiseksi otetaan käyttöön mekanismi, jossa eläketurva sopeutuu eliniän odotteen muutokseen. Sopeutumismekanismin perustana on ns. elinaikakerointekniikka³.

Kerrointa sovelletaan ensimmäistä kertaa vuonna 2009, jolloin se saa arvon 1 (ei muuta vielä mitään). Vuodesta 2009 eteenpäin uudet elinaikakertoimet lasketaan vuosittain käyttämällä tuoreinta mahdollista viiden vuoden pituista tilastointijaksoa. Elinaikakerroin määritellään vakuutetun 62 vuoden täyttämismvuodelle. Siten vuonna 1948 syntyneille elinaikakerroin määritellään vuodelle 2010 ja sillä tarkistetaan ko. ikäluokan eläkkeitä eläkkeellesiirtymisvuotena. Vastavasti vuodelle 2011 määritellyllä elinaikakertoimella tarkistetaan vuonna 1949 syntyneiden eläkkeitä eläkkeellesiirtymisvuotena.

Sopimuksen mukaan kertoimen laskennassa käytettävä korkokanta on 2%. Korkoasiaan palataan tässä luvussa tuonnempana.

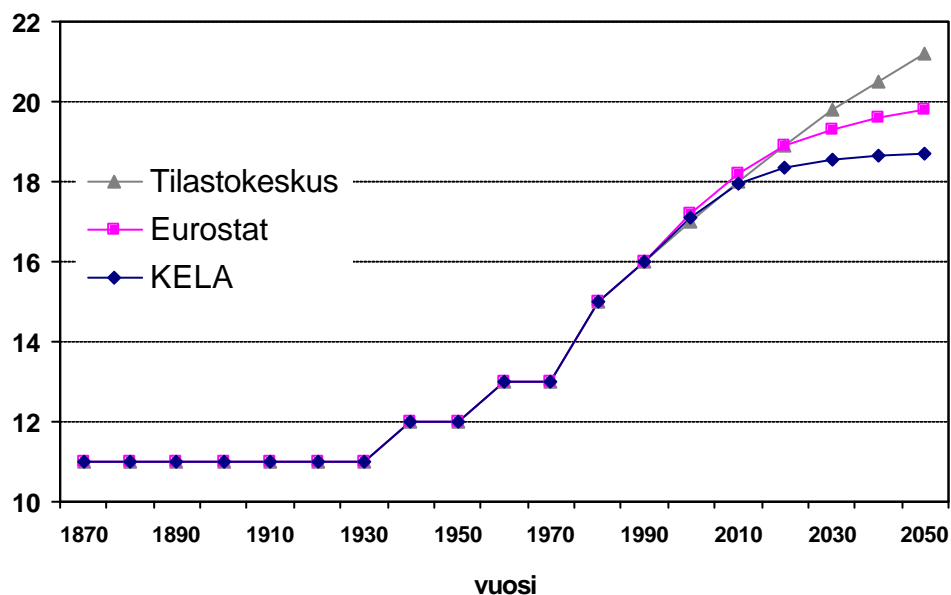
Vanhuuseläkkeelle siirryttäessä (eläkkeellesiirtymisiästä riippumatta) eläke tarkistetaan ikäluokan elinaikakertoimella. Myös työkyvyttömyyseläkkeeseen sovelletaan samaa elinaikakerrointa sen muuttuessa vanhuuseläkkeeksi. Vastavasti osa-aikaeläkkeisiin ei sovelleta elinaikakerrointa, mutta osa-aikaeläkkeen jälkeiseen vanhuuseläkkeeseen sovelletaan. Leskeneläke tarkistetaan elinaikakertoimella kun eläkkeeseen tehdään eläkesovitus. Elinaikakerrointa ei sovelleta lapseneläkkeisiin, yksilölliseen varhaiseläkkeeseen eikä työttömyyseläkkeeseen. Yksilöllinen varhaiseläke poistuu ennen elinaikakerroimen käyttöönottoa ja pääosin myös työttömyyseläke.

Tilastojen mukaan eläkeiässä olevan henkilön keskimääräinen elinaika (elinajan odote) on viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvanut 1,5 vuotta ja aikaisempina vuosikymmeninä noin vuodella kymmenessä vuodessa. Vuosituhannen vaihteessa 65-vuotiaan keskimääräinen jäljellä oleva elinaika oli 17,5 vuotta kun se vielä 1950-luvulla oli ainoastaan 12 vuotta.

³ Elinaikakertoimen teoriaan voi tutustua raportista 'Elinaika pitenee - miten käy eläkeiän?'. Eläketurvakeskuksen raportteja 18, 1999.

Elinajan odotteen kasvu on yleinen ilmiö kehittyneissä maissa. Karkeasti ottaen yhden vuoden elinajan pidentyminen kasvattaa eläkekustannuksia yhdellä prosenttiyksiköllä. Perinteinen tapa hillitä elinajan kasvusta johtuvaa eläkekustannusten nousua on eläkeiän nostaminen. Eläkeikää nostettaessa pitää kuitenkin taustalla olla käsitys elinajan kasvusta pitkälle tulevaisuuteen.

Kuvasta 8 nähdään, että kun nykyistä työeläkejärjestelmää 1950-luvulla suunniteltiin, niin 65-vuotiaan elinajan odote oli kasvanut vain noin vuodella viimeisten 80 vuoden aikana. Kuviosta nähdään myös, että viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana elinajan odote kasvoi 5,5 vuotta. Jatkuuko kehitys samaa tahtia, laimeampana vai pysähtyykö se kokonaan? Elinajan tulevan kehityksen ennustamisen vaikeuden takia eläkeiän nostamisen rinnalle on monessa maassa noussut vaihtoehto, jossa eläkeikää säädellään automaattisesti vastaamaan muutosta keskimääräisessä elinajassa. Jos muutosta eliniässä ei tapahdu, eläkeikäkään ei muutu.

Kuva 8. 65-vuotiaan elinajan odotteen toteutunut ja ennustettu kehitys, vuosia. Perustuu vuoden 1999 ennusteisiin.

Elinaikakerroin sitoo eläkeiän automaattisesti elinajan muutokseen vastaavalla tavalla kuin TEL-indeksi automaattisesti määräytyy taloudellisen kehityksen mukaan. Sekä elinaikakertoimen että TEL-indeksin määräytymissäännöt ovat ennalta tiedossa, mutta vaikutuksen suuruus määräytyy vasta toteutuneen ke-

hityksen myötä. TEL-indeksiin nähden elinaikakerroin eroaa siinä, että elinaikakertoimella tarkistetaan eläke vain kerran, kun TEL-indeksi tarkistukset tehdään vuosittain.

Esimerkkejä elinaikakertoimen vaikutuksista

Työuran aikana ansaittu eläkeoikeus voidaan eläkeiässä haluttaessa ilmaista laskennallisena pääomana. Laskennallinen pääoma kuvaa sitä pääoman määrää, joka keskimäärin tarvitaan eläkkeen kustantamiseen loppuelämän. Elinaikakertoimen määrittelyn lähtökohtana on, että laskennallinen eläkepääoma eläkkeelle siirryttäessä säilyy muuttumattomana, vaikka keskimääräinen elinajan pitenee. Jos seuraavat sukupolvet elävät nykyistä pidempään, niin sama pääoma riittää vähän pienemmän eläkkeen maksamiseen tai vaihtoehtoisesti on työskenneltävä vähän pidempään, jotta eläke säilyisi muuttumattomana. Elinaikakertoimen vaikutusta voidaan näin kuvata kahdella tavalla:

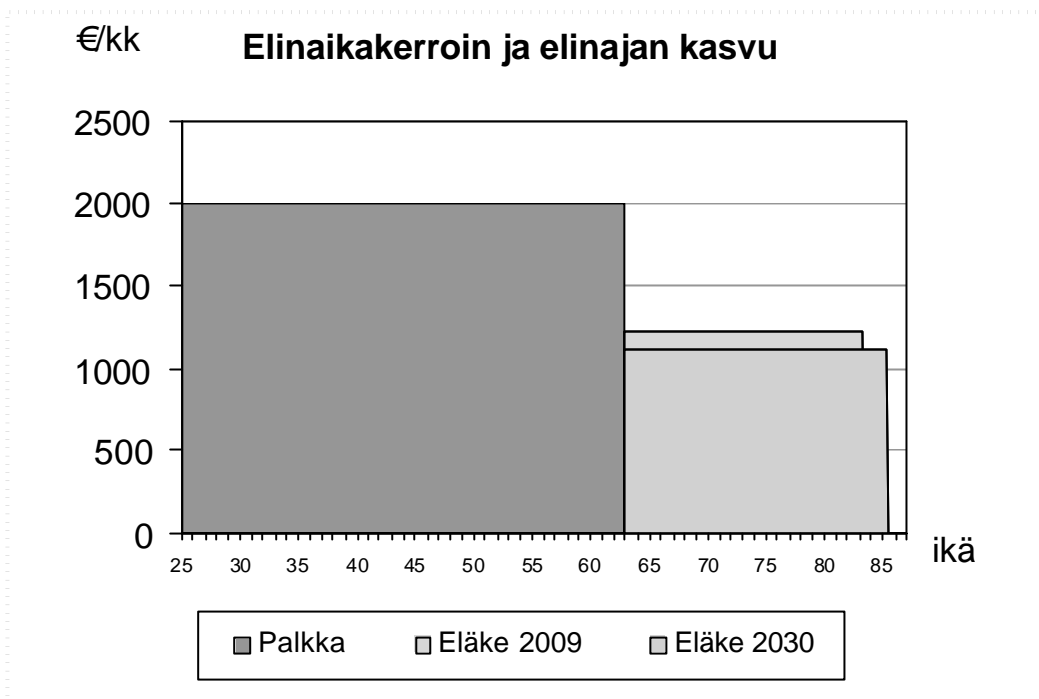
1. Tavoite-eläke säilyy, mutta eläkeikä muuttuu elinajan muutoksen mukaan
2. Eläkkeellesiirtymisikä säilyy muuttumattomana, mutta eläkkeen määrä muuttuu elinajan muutoksen mukaan

Seuraavassa on esimerkkejä eläkkeen määräytymisestä laskennallisten pääomien kautta, elinaikakertoimen vaikutuksesta kahden peräkkäisen ikäluokan siirtyessä eläkkeelle ja eläkeiän noususta ja sitä vastaavasta eläkkeen pienentymisestä pitkällä aikavälillä.

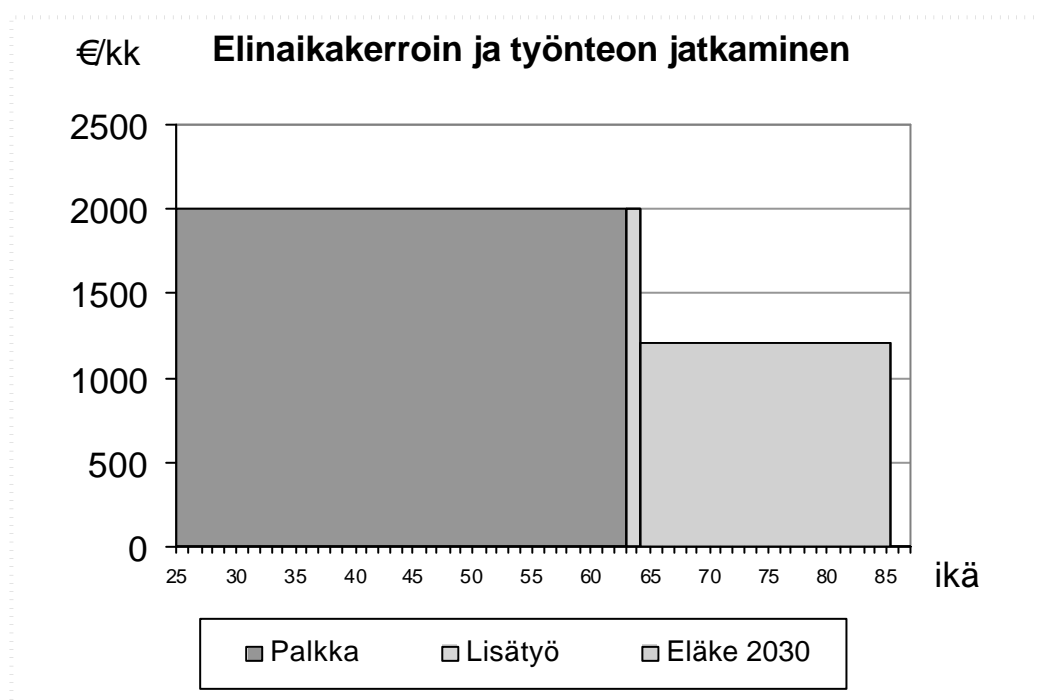
Esimerkki 7. Eläkkeen määräytyminen laskennallisesta pääomasta

Elinaikakerroin ei vaikuta vuonna 2009 alkavaan vanhuuseläkkeeseen. Kuvas-
ta 9 nähdään että vuonna 2030 alkavan vanhuuseläkkeen alkumäärä alenee,
jos elinikä kasvaa. Eläkkeen kokonaisarvo kuitenkin säilyy muuttumattomana.

Kuvien 9 ja 10 oletukset: Työnteko alkaa 25 vuoden iässä ja päättyy 63 ikävuoden saavuttamiseen. Indeksoitu palkka on 2000 €, jolloin vuonna 2009 alkava vanhuuseläke on 1220 € (61% palkasta). Vuonna 2030 elinaikakertoimen arvoksi oletetaan 0,913, joten tuolloin vastaavalta työuralta alkava eläke ilman lisätyöskentelyä olisi 1113 € (55,7% palkasta). Jotta tämä eläke nousisi alkuperäiselle tasolle (1220 €) työntekoa on jatkettava 1 vuosi ja 1 kuukautta.

Kuva 9. Elinaikakerroin ei vaikuta vuonna 2009 alkavaan vanhuuseläkkeeseen. Vuonna 2030 alkavan vanhuuseläkkeen alkumäärä alenee, jos elinikä kasvaa. Eläkkeen kokonaisarvo kuitenkin säilyy muuttumattomana.

Kuva 10. Työntekijällä on oikeus siirtyä vanhuuseläkkeelle ikävälillä 63–68 ja tällä välillä eläke karttuu 4,5% vuodessa. Myöhentämällä eläkkeelle siirtymistä työntekijä voi korottaa eläkkeen alkumäärää.

Työntekijällä on oikeus siirtyä vanhuuseläkkeelle ikävälillä 63–68 ja tällä välillä eläke karttuu 4,5% vuodessa. Kuvassa 10 on kuvattu miten myöhentämällä eläkkeelle siirtymistä työntekijä voi korottaa eläkkeen alkumäärää.

Koska elinaikakerroin määräytyy vasta 62 vuoden iässä esimerkit perustuvat kuvaa 8 vastaaviin ennusteisiin ja ovat vain suuntaa antavia. Ennusteista riippumatta lähellä toisiaan syntyneiden ikäluokkien vertailussa elinaikakerroin ei aiheuta suuria muutoksia eläkkeen määrään. Seuraava esimerkki havainnollistaa tilannetta.

Esimerkki 8. Elinaikakertoimen vaikutus vuotta vanhempaan ikäluokkaan nähden ja sen kompensoiminen lisätyöskentelyllä

Henkilö 1 on syntynyt vuonna 1950 ja Henkilö 2 vuonna 1949. Molempien palkka on 2000 €, eläke on 50–60% palkasta ja jos he jäävät eläkkeelle samassa iässä heidän eläkkeensä ennen elinaikakertoimen tarkistusta ovat yhtä suuret.

Henkilö 2 jää eläkkeelle 63-vuotiaana. Jos Henkilö 1, vuotta myöhemmin, samassa iässä jäisi eläkkeelle hänen kuukausieläkkeensä olisi elinaikakertoimen johdosta noin 4–6 € Henkilö 2:n eläkettä pienempi. Jos Henkilö 1 päättäisi jatkaa työntekoa vielä 2–3 viikkoa hänen eläkkeensä olisi yhtä suuri kuin Henkilö 2:n.

Esimerkki 9. Elinaikakertoimen vaikutus pitkällä aikavälillä

Elinaikakerroin kiinnitetään kullekin ikäluokalle erikseen 62 vuoden iälle. Eläkellesiiirtymisikä ei vaikuta elinaikakertoimen suuruuteen vaan syntymävuosiluokan elinajanodotteen muutos vuonna 1947 syntyneiden elinajanodotteen nähden. Seuraavassa taulussa on eläkemenolaskelman pohjalla olevaan väestöennusteeseen perustuva arvio elinaikakertoimen kehityksestä tulevaisuudessa sekä arvio kerrointa kompensoivasta lisätyöskentelyajasta olettaen että eläkekertymä on 50% tai 60%. Lisätyöskentelyn oletetaan ajoittuvan iän 63 jälkeiseen aikaan eli 4,5% karttuma-alueelle.

Taulukko 3. Elinaikakerroin eräille syntymävuosiluokille ja kerrointa kompensoiva lisätyöskentelyaika.

Syntymävuosi (eläkkeelle jäämisvuodet)	Elinaikakerroin	Eläkekarttuma 50%	Eläkekarttuma 60%
1956 (2019->)	0.952	6kk	7kk
1966 (2029->)	0.913	11kk	1v 1kk
1976 (2039->)	0.891	1v 3kk	1v 5kk
1986 (2049->)	0.878	1v 5kk	1v 8kk

Elinaikakertoimen määrittelyssä käytettävä korkokanta

Kertyneen eläkeoikeuden arvo voidaan halutessa ilmaista laskennallisena pääomana. Eläkkeelle siirryttäessä laskennallinen pääoma muunnetaan kuukausieläkkeeksi siten, että se keskimäärin riittää eläkkeen kustantamiseen elämän loppuun asti. Tällöin otetaan huomioon ikäluokan elinajanodotteen lisäksi laskennallisen pääoman pitkän aikavälin tuotto-oletus. Pitkän aikavälin tuotto-oletukseksi voidaan valita joko ansiotason kasvu tai laskuperustekorko. Viime aikoina näiden suureiden keskimääräiseksi vuotuiseksi kasvuksi pitkällä aikavälillä, kun inflaation vaikutusta ei oteta huomioon, on oletettu noin 1,75% ja 3–3,5% ja TEL-indeksin kasvuksi 0,35%. Tuotto-oletuksesta TEL-indeksiä vastaava määrä käytetään vuosittain eläkkeiden tarkistuksiin. Elinaikakerrointa laskettaessa otetaan huomioon jäljelle jäävä tuotto (diskonttokorko), joka em. oletuksin olisi suuruusluokkaa 1,4%–3,15%. Korkokannaksi valittiin 2%. Mitä pienempi korkokanta valitaan, sitä enemmän elinajan pidentyminen alentaa elinaikakerrointa ja sitä enemmän eläke leikkaantuu. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Ruotsissa vastaavaa suuretta laskettaessa käytetään korkokantaa 1,6 %.

Sama kerroin naisille ja miehille

Eläkeiässä naiset elävät keskimäärin melkein 4 vuotta pidempään kuin miehet kuten taulukosta 4 nähdään.

Taulukko 4. 65-vuotiaan elinajan odotteen tilastoja ja ennusteita, vuotta.

Vuosi	Miehet	Naiset
1995	14,5	18,6
2000	15,5	19,4
2010	16,4	20,4
2020	17,6	21,3
2030	18,6	22,9

Samaa elinaikakerrointa sovelletaan sekä naisille että miehille. Kuitenkin naisten ja miesten elinajanodotteen tilastollinen ero herättää kysymyksen, onko yhteinen kerroin edullisempaa miehille vai naisille. Ensi päätelmä on usein, että naiset hyötyvät, koska he elävät keskimäärin pidempään. Toisaalta sekä tilastojen että ennusteiden mukaan miesten elinajan odote kasvaa naisten odotetta enemmän. Elinaikakerroin kuvaa nimenomaan elinajanodotteen muutosta ja jos miesten elinajan odotteen nopeampi kasvu tulevaisuudessa toteutuu, se tarkoittaa että miehet hyötyvät naisten maltillisemmasta elinajan odotteen kasvusta.

6 PALKATTOMAT JAKSOT TYÖURAMALLISSA

Eläkeuudistuksen tavoitteena on selkeyttää työeläkelainsäädäntöä ja luoda edellytykset yksityisalojen työeläkelakien yhdistämiselle. Tavoite liittyy myös niin kutsuttuihin palkattomiin aikoihin. Yksityisalojen työeläkelaeissa palkattomien aikojen eläketekniikan on oltava yhdenmukainen ja selkeä. Tätä edellyttää myös lakien yhdistäminen.

Nykyisen lainsäädännön ongelmana palkattomien aikojen osalta on muun muassa se, että työsuhteen sisään jääviltä alle vuoden pituisilta palkattomilta ajoilta eläkettä karttuu TEL:n piirissä, mutta LEL- ja TaEL- alojen töissä palkattomalta sairaus- ja äitiysajalta ei kerry eläkettä, koska niin kutsuttu vuoden sääntö ei koske LEL:n ja TaEL:n piirissä tehtyä työtä.

Voimassa olevien työeläkelakien mukaan eläkettä karttuu myös työeläkelisänä. Laissa määritellyt palkattomat jaksot kuten ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha-aika ja eräät koulutus- ja kuntoutusetuusajat kartuttavat työeläkelisää. Työeläkelisän suhteen palkansaajalakien piirissä työskentelevät ovat jokseenkin samassa asemassa.

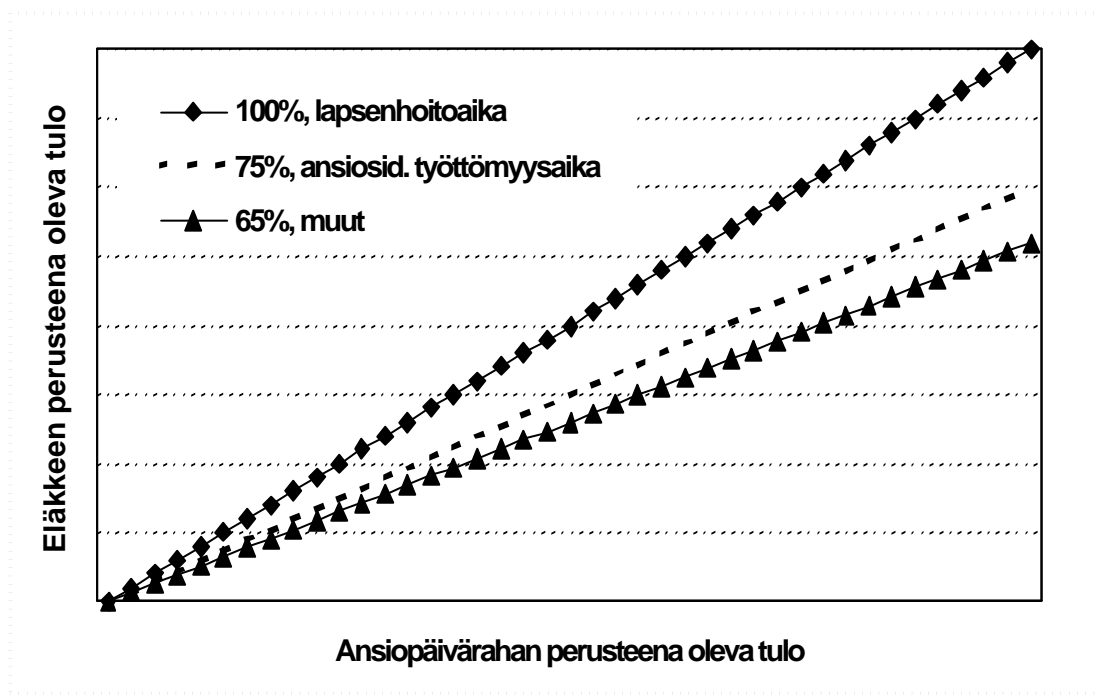
Vuoden 2005 alusta palkattomilta ajoilta kertyvä eläketurva uudistuu niin, että niin sanottu vuoden sääntö ja työeläkelisä poistuvat. Vuoden 2004 loppuun mennessä karttuneet työeläkelisät lasketaan valmiiksi ja rekisteröidään Eläketurvakeskukseen.

1.1.2005 alkaen palkattomilta ajoilta kertyy eläkettä yhtenäisten perusteiden mukaan. Työeläkelakien piirissä eläkekertymä palkattomilta ajoilta on 1,5% vuodessa eli 1/8% kuukaudessa. Eläkettä karttuu päiväraha-ajoilta, joilta nykyisin karttuu työeläkelisää kuten ansiosidonnainen työttömyyspäiväraha-aika ja eräät koulutus- ja kuntoutusetuusajat. Eläkettä karttuu myös muilta laissa määriteltäviltä ansiosidonnaisilta päiväraha-ajoilta kuten sairauspäiväraha-ajoilta, tapaturma-, liikenne- tai sotilastapaturmavakuutusta koskevilta päiväraha-ajoilta sekä vuorotteluvapaa-ajalta. Eläkettä karttuu vain siltä ajalta, jolta päiväraha on maksettu työntekijälle.

Ansiosidonnaiseen etuuteen oikeuttavilta palkattomilta ajoilta vanhuuseläkettä karttuu aina etuuden perusteena olevasta ansiosta (kuva 11). Karttumaprosentti vaihtelee etuuden mukaan seuraavasti:

- Äitiys-, isyys-, erityisäitiys- ja vanhempainrahakausien osalta 100% etuuden perusteena olevasta ansiosta
- Ansioon suhteutetun työttömyyspäivärahan ja vuorotteluvapaan osalta 75% etuuden perusteena olevasta ansiosta
- Muiden ansioon suhteutettujen päivärahojen osalta 65% etuuden perusteena olevasta ansiosta.

Tätä kirjoitettaessa avoinna on vielä se, karttuuko eläkettä ja minkä perusteen mukaan siinä tapauksessa, että äitiys-, isyys-, erityisäitiys- ja vanhempainraha maksetaan vähimmäispäivärahan suuruisena siitä syystä, että edeltävää ansiotyötä ei ole.

Kuva 11. Palkattomien aikojen palkkaperusteena on päivärahan perusteena oleva tulo. Karttumaprosentti vaihtelee etuuden mukaan.

Äitiys-, erityisäitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä eläkkeen karttuminen jatkuu siten, että karttuma-aika edellä mainitut päiväraha-ajat mukaan lukien on lasta kohden yhteensä 12 kuukautta. Jatkokarttuma tulee kerran yhtä lasta kohden.

Palkattomien aikojen uudistukseen liittyy eläketurvan paraneminen opiskeluajalta ja alle 3-vuotiaan lapsen palkattoman hoitovapaan ajalta. Näistä valtion rahoittamista etuuksista on valmistumassa erillinen hallituksen lakiesitys eduskunnalle.

Opiskeluajalta eläkettä karttuu tutkinnon suorittamiseen määriteltujen opintoviikkojen perusteella edellyttäen, että loppututkinto on suoritettu. Eläkettä kartuttavan laskennallisen opintorahan määrä on 500 euroa kuukaudessa. Eläkettä karttuu enintään 5 vuoden ajalta eli 200 opintoviikolta, jolloin 40 opintoviikkoa vastaa yhden vuoden opintoja.

Alle 3-vuotiaan lapsen palkattoman hoitovapaan ajalta eläkekertymän tulo-perusteena on 500 euroa kuukaudessa. Eläkettä karttuisi etuuteen oikeutetuille siltä palkattomalta ajalta, jolta ei ole maksettu ansiosidonnaisia äitiys-, erityisäitiys- tai vanhempainpäivärahaetuuksia. Tätä raporttia kirjoitettaessa avoinna on vielä se, onko kertymään oikeutta siinä tapauksessa, että työeläkettä kartuttavia ansiotuloja ei ole lainkaan, samoin se millä perusteella oikeus eläkekertymään näissä tapauksissa määräytyisi.

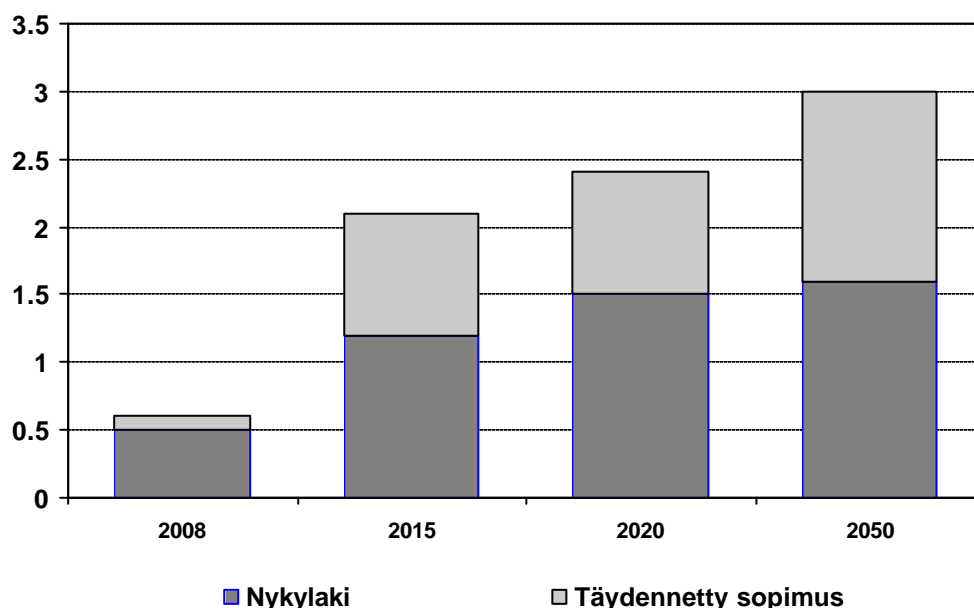
Opiskeluajalta ja alle 3-vuotiaan lapsen hoitoajalta maksettavaa eläkekertymää ei oteta kansaneläkettä vähentävänä huomioon. Näiltä ajoilta karttuvan eläkkeen rahoittaa valtio.

Parhaillaan valmistellaan hallituksen esitystä palkattomien aikojen eläkekertymästä. Lainvalmistelun edetessä vielä avoinna olevat yksityiskohdat täsmentyvät. Lähtökohtana kuitenkin on, että periaatteet eläkkeen karttumiselle palkattomilta ajoilta ovat eri lakien piirissä samat. Uudistus toteuttaa myös työeläkkeen peruseriaatteen: eläkettä kertyy päiväraha-ajoilta ansioihin suhteutettuna. Kokonaisuutena arvioiden eläketurva paranee palkattomien aikojen osalta, kun eläkettä karttuu myös opiskelun ja alle 3-vuotiaan lapsen palkattoman hoitovapaan ajalta.

7 TYÖELÄKEMENOT JA -MAKSUT

Eläketurvakeskuksessa tehtyjen arvioiden mukaan sopimus nostaisi kohtalaisen talouskehityksen oloissa yksityisen sektorin palkansaajien työllisyyttä noin 50000 henkilöllä pitkällä aikavälillä. Arviossa on oletettu, että eläkkeellä olevat eivät ole samanaikaisesti työssä. Jos eläkkeellä olevia on samanaikaisesti työssä, eläkemenojen osuus työtuloista alenee tässä esitettävään verrattuna, koska työtulot kasvavat enemmän kuin eläkemenot ”lisätyössä” ansaitusta 1,9 prosentin vuosivauhdilla kertyvästä eläkkeestä. Sopimuksen vaikutus keskimääräiseen eläkkeelle siirtymisikään on arviolta 1,4 vuotta pitkällä aikavälillä. Kuvasta 12 näkee kehityksen tiettyinä vuosina. (Edellä kuvatussa yksilöaineistoon perustuvissa eläkevertailussa myöhentyminen oli keskimäärin 1,7 vuotta) Peruslaskelman väestö- ja työllisyyskehityksen ja aiemmin tehtyjen päätösten vaikutus mukaan luettuna eläkkeelle siirtyminen myöhentyy pitkällä aikavälillä noin 3 vuotta eli nousee nykyisestä noin 59 vuodesta noin 62 vuoteen.

Kuva 12. Eläkkeelle siirtymisen myöhentyminen TEL-aloilla vuodesta 2002 vuoteen 2008, 2015, 2020 ja 2050 mennessä, vuosina.

Pitkällä aikavälillä työeläkemenon nousupaine vähenee yli 4 prosenttiyksikköä

Peruslaskelman mukaan TEL, LEL ja TAEI- aloilla pitkällä aikavälillä eläkemeno suhteessa palkkasummaan nousevat runsaaseen 35 prosenttiin (Kuva 13). Vuonna 2005 voimaan tulevan sopimuksen vaikutukset alkavat näkyä laskelmassa vuodesta 2010 alkaen. Vuonna 2050 ero on noin 4,3 prosenttiyksikköä.

Pitkällä aikavälillä yksityisen sektorin eläkemaksun osuus palkoista runsaat 26 prosenttia

Kun menokehitykseen yhdistetään työeläkevarojen tuotto-odotus (3,5 prosenttia vuodessa) ja varojen kehitys, saadaan kuvan 14 mukainen yksityisen sektorin maksutasovaikutus. Sopimuksen vaikutus yksityisen sektorin maksutasoon pitkällä aikavälillä on 4,4 prosenttiyksikön aleneminen peruslaskelman mukaisesta tasosta. Sopimuksen mukaisessa tilanteessa maksun nousun kasvu taittuu vuoden 2030 vaiheilla. Maksu saavuttaa silloin reilun 26%:n tason. Sen jälkeen kasvu pysähtyy vuoteen 2050 asti. Nykylainsäädäntöön verrattuna pitkällä aikavälillä ero maksussa on noin 4,4 prosenttiyksikköä.

Pitkän aikavälin maksutarkasteluissa on syytä huomata, että rahastointia koskevat periaatteet vaikuttavat maksukehitykseen. Vallitsevan käytännön mukaisesti rahastoinnista päätetään joka vuosi erikseen.

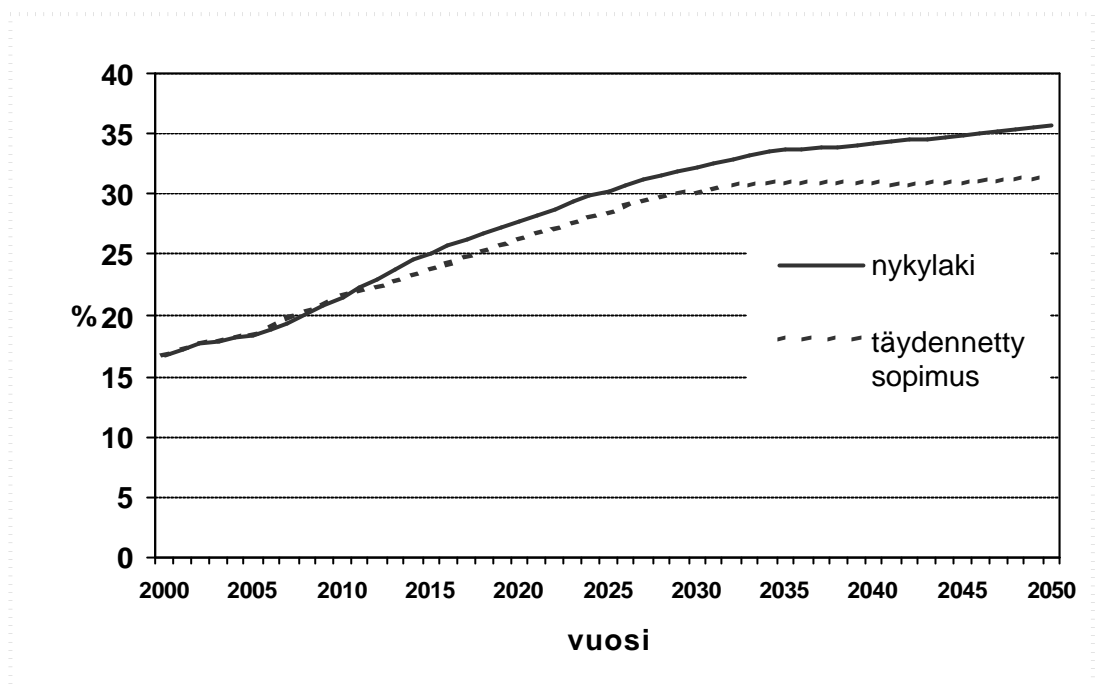
ELÄKEMENOJA KOSKEVAN PERUSLASKELMAN TAUSTAOLETUKSET

Väestökehitystä koskevat oletukset:

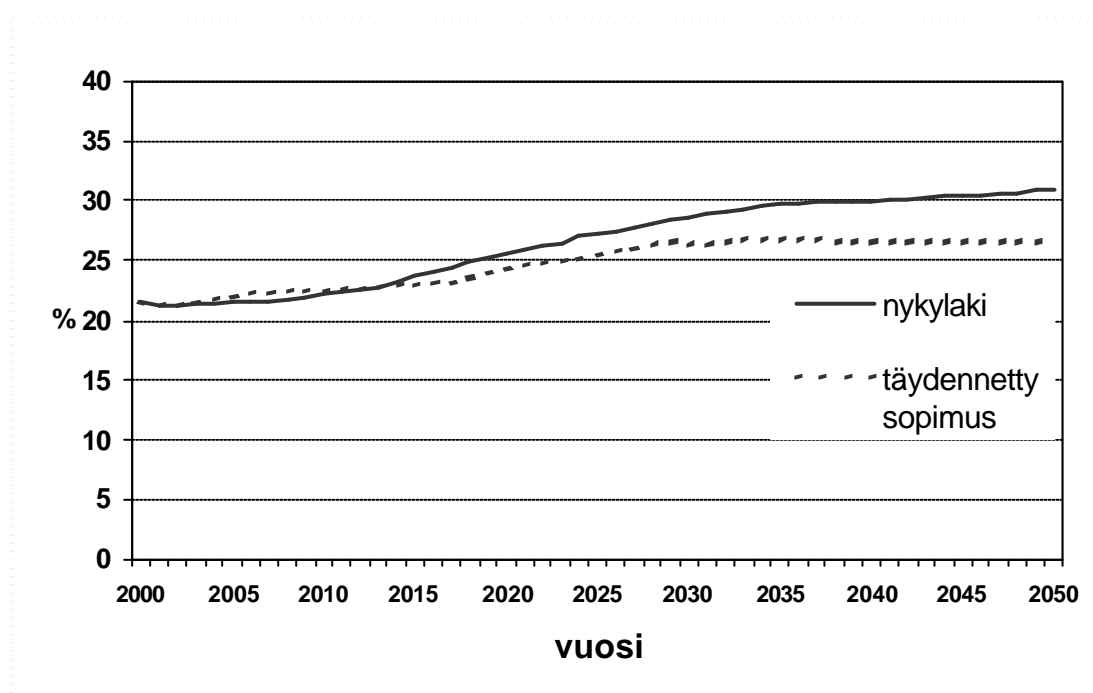
1. Syntyvyys on likimain vuosien 1997–2000 äidin yksivuotis-ikäryhmittäisten keskiarvojen tasolla.
2. Kuolleisuuden aleneminen jatkuu, mutta hidastuen ja ikäryhmittäinen kuolleisuus vakioituu vuonna 2050. Kuolleisuuden kehitys on sama kuin EU-ennusteessa. Miesten odotettavissa oleva elinikä kohoaa nykyisestä 73 vuodesta 80 vuoteen ja naisten 81 vuodesta 85 vuoteen vuonna 2050 (poikkileikkaustekniikka).
3. Maahanmuuton nettomäärä on 5000 henkeä vuodessa.
4. Väestöprojektiio poikkeaa hieman EU-projektioista, koska tässä laskelmassa lähtökohtana on vuoden 2000 väestötiedot.

Taloudellista kehitystä koskevat oletukset:

1. Työttömyysaste laskee 6 prosenttiin.
2. Työikäisen väestön (15–64 v.) työllisyysaste kohoaa vähitellen 71 prosenttiin. Työllisyysasteen kohoamiseen vaikuttaa osa-aikaeläkkeiden yleistymisen ja työttömyyden väheneminen.
3. Inflaatio on 2% vuodessa.
4. Reaaliansiotason kasvu on 1,75% vuodessa.
5. Reaalikorot ja rahastojen tuotto:
Työeläkejärjestelmän rahastosijoitusten reaalituotto keskimäärin 3,5% (nimellisesti noin 5,5%).
Työeläkejärjestelmän laskuperustekorko reaalisesti 3,0% vuoteen 2010 ja 3,5% vuosina 2011–2050 (nimellisesti 5 ja 5,5%).

Kuva 13. Työeläkemeno osuutena työtulosta TEL-LEL-TAEL- aloilla

Kuva 14. TEL-kokonaismaksuprosentti

7.1 Työeläkemenon komponentteja

Seuraavassa taulukossa on esitetty eräiden sopimuksen komponenttien vaikutus eläkemenoprosenttiin. Taulukon mukaan vuonna 2050 eläkemeno on 31,4 prosenttia palkoista, mutta se olisi 33,9% (=31,4 +2,5) ilman elinaikakerrointa. Toisaalta ilman palkattomien jaksojen eläkekattumaa eläkemeno olisi 28,7 prosenttia (=31,4 + 2,7). Taulukossa Elinaikakerroin-rivi kuvaa kertoimen vaikutusta, jos kuolleisuus alenee ennakoidulla tavalla. Palkkakerroin-luvut kuvaavat vaikutusta, joka seuraa siitä että puoliväli-indeksi korvataan palkkakerroinilla. Lukua tarkasteltaessa kannattaa muistaa, että eläkepalkan laskusäännön muutos alentaa eläkemenoa vuonna 2050 yhtä paljon kuin palkkakerroin kasvattaa. Siirtymäkaudella näiden tekijöiden yhteisvaikutus hieman lisää eläkemenoa. Karttuma-luvut kuvaavat vaikutusta, joka seuraa ikävälillä 53–62 sovellettavasta 1,9%:n kattumasta.

Palkattomien jaksojen vaikutus sisältää työttömyys- ja koulutuspäivärahoista, sairausvakuutus- ja vanhempainpäivärahoista, sekä laskennallisesta opiskelu- ja lastenhoitoajan palkasta kertyvän eläkemenon. Tämä on bruttovaikutus myös nykyisen lain mukaan. Näiltä jaksoilta kertyisi eläkettä työeläkelisän ja vuoden säännön perusteella.

Taulukko 5. TEL-LEL-TAEL- eläkemenon komponentit eräinä vuosina, %.

Komponentti	Vuosi		
	2020	2030	2050
<i>Sopimus</i>	26,3	30,1	31,4
Elinaikakerroin	-0,2	-0,9	-2,5
Palkkakerroin	0,5	1,2	2,1
Kattuma 1,9%	0,5	0,8	1,1
Palkattomat jaksot	0,8	1,5	2,7